Neapolis University

HEPHAESTUS Repository **http://hephaestus.nup.ac.cy**

Department of Law Master in International and European Business Law (LLM)

2016

þÿ — ´ ¹ µ ¸ ½ ® Â ± À ± ³ É ³ ® À ± ¹ ´ ¹ Î ½ º

þÿ £ Í ¼ ² ± Ã ® Ä · Â § ¬ ³ · Â Ä ¿ Å 1 9 8 0

þÿ " · ¼ ¿ Ã ¸ - ½ ¿ Å Â , œ ± Á ¯ ±

þÿ Á Ì ³ Á ± ¼ ¼ ± " ¹ µ ¸ ½ - Â º ± ¹ • Å Á É À ± Ê º Ì Ÿ ¹ º ¿ ½ ¿ ¼ ¹ º Ì " ¯ º ± ¹ ¿ , £ Ç ¿ » ® • ¿ ¼ ¹ º Î ½ º ± ¹
þÿ • À ¹ Ã Ä · ¼ Î ½ , ± ½ µ À ¹ Ã Ä ® ¼ ¹ ¿ • µ ¬ À ¿ » ¹ Â ¬ Æ ¿ Å

http://hdl.handle.net/11728/10058

Downloaded from HEPHAESTUS Repository, Neapolis University institutional repository

ΣΧΟΛΗ ΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

Η ΔΙΕΘΝΗΣ ΑΠΑΓΩΓΗ ΠΑΙΔΙΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΥΜΒΑΣΗ ΤΗΣ ΧΑΓΗΣ ΤΟΥ 1980

Της

ΜΑΡΙΑΣ Α. ΔΗΜΟΣΘΕΝΟΥΣ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

ΕΤΟΣ 2016

ΣΧΟΛΗ ΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

Η ΔΙΕΘΝΗΣ ΑΠΑΓΩΓΗ ΠΑΙΔΙΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΥΜΒΑΣΗ ΤΗΣ ΧΑΓΗΣ ΤΟΥ 1980

Της

ΜΑΡΙΑΣ Α. ΔΗΜΟΣΘΕΝΟΥΣ

Υποβληθείσα στη Σχολή Νομικής και Κοινωνικών Επιστημών
σε μερική εκπλήρωση των απαιτήσεων για την απόκτηση
του Πτυχίου του **LLM**

Σεπτέμβριος 2016

©Μαρία Δημοσθένους, 2016

Η ΔΙΕΘΝΗΣ ΑΠΑΓΩΓΗ ΠΑΙΔΙΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΥΜΒΑΣΗ ΤΗΣ ΧΑΓΗΣ ΤΟΥ 1980

Διπλωματική Εργασία Διεθνούς και Ευρωπαϊκού Οικονομικού Δικαίου

L.L.M.

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια

Αναστασία Γραμματικάκη-Αλεξίου

Κοσμήτορας/Διευθυντής Προγράμματος

Κωνσταντίνος Αθανασόπουλος

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα πτυχιακή εργασία έχει ως αντικείμενό της τη διεθνή απαγωγή παιδιών από τον ένα γονέα. Το ζήτημα αυτό αποτελεί ένα συνεχώς αυξανόμενο πρόβλημα και αφορά χιλιάδες παιδιά και γονείς ανά τον κόσμο. Λύση στο πρόβλημα αυτό προσπαθεί να δώσει η Σύμβαση της Χάγης του 1980. Η σύμβαση αυτή διασφαλίζει την άμεση επιστροφή παιδιών που έχουν απαχθεί (συνήθως) από τον έναν γονέα τους στο κράτος της συνήθους διαμονής τους, καθώς και την προστασία των δικαιωμάτων επικοινωνίας του γονέα με το παιδί.

Στο πρώτο κεφάλαιο του πονήματος αυτού γίνεται μία εισαγωγή στη Σύμβαση της Χάγης του 1980. Αναλύονται βασικές έννοιες της σύμβασης όπως η διεθνής απαγωγή, ο σκοπός της, τα εμπλεκόμενα πρόσωπα και η παράνομη μετακίνηση και κατακράτηση, ώστε να γίνει κατανοητό το πεδίο εφαρμογής της.

Στο επόμενο κεφάλαιο γίνεται μία βαθύτερη έρευνα σχετικά με τις κυριότερες και πιο πολύπλοκες έννοιες της σύμβασης, αυτές της συνήθους διαμονής, του συμφέροντος του παιδιού και των εξαιρέσεων στην επιστροφή του. Το τμήμα αυτό ασχολείται με την αναλυτική επεξήγηση των όρων, τις σημασίες και τα χαρακτηριστικά τους, ώστε να υπάρξει μία σφαιρική κατανόησή τους.

Στο τελευταίο κεφάλαιο γίνεται αναφορά στη διαμεσολάβηση ως εναλλακτικός τρόπος αντιμετώπισης μίας διασυνοριακής οικογενειακής διαφοράς απαγωγής, εξηγείται εν συντομία η χρήση της ως μέσο πρόληψης των διεθνών απαγωγών αλλά και ο ρόλος που μπορεί να διαδραματίσει το παιδί στη διαδικασία. Επιπλέον, αναλύονται τα πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα που έχει η διαμεσολάβηση σε σύγκριση με τη διαδικασία που ακολουθείται δυνάμει της σύμβασης.

ABSTRACT

This thesis will deal with the international abduction of children by one parent. This issue constitutes a rapidly growing phenomenon which affects thousands of children and parents round the world. The 1980 Hague Convention attempts to provide a solution to this problem. This Convention ensures the immediate return of children who have been abducted by one of the parents to the country of their habitual residence, as well as the protection of the rights of access between parent and child.

In the first chapter of this paper, we will make an introduction to the 1980 Hague Convention. Basic provisions of the Convention will be analyzed, such as international abduction, the parties involved and wrongful removal and retention, so as to understand the implementation field of the Convention.

In the next chapter, we will look at the main and more complicated provisions of the Convention into more detail; those of habitual residence, child interest and exceptions to child return. This chapter will analytically explain the terms, their meaning and characteristics, in order to reach a more round understanding.

In the final chapter, we will refer to mediation as an alternative means of tackling with an inter-border family abduction. Furthermore, we will briefly explain the use of mediation as a preventive means of international abductions, as well as the role that the child can play in the procedure. What is more, we will look at the pros and cons of mediation, in comparison with the procedure followed based on the Convention.

Στην οικογένειά μου που πιστεύει σε μένα,
είναι πάντα δίπλα μου και με ωθεί
ανελλιπώς να αγγίξω τα όνειρά μου.

Ευχαριστίες

Υπάρχει ένας αριθμός ανθρώπων στους οποίους οφείλω ευγνωμοσύνη καθώς έχουν κάνει, με το δικό τους ουσιαστικό τρόπο, μια ανεκτίμητη κατάθεση στη ζωή μου κατά την προετοιμασία αυτής της πτυχιακής εργασίας και τους οποίους με την ευκαιρία της ολοκλήρωσής της θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά.

Ειδικότερα, θα ήθελα να εκφράσω την ειλικρινή ευγνωμοσύνη και τις θερμές ευχαριστίες μου προς την επιβλέπουσα καθηγήτριά μου, κ. Αναστασία Γραμματικάκη – Αλεξίου, για την υπομονή, την εμπιστοσύνη, την καθοδήγηση και την πολύτιμη βοήθειά της σε όλη τη διάρκεια της προετοιμασίας της εργασίας αυτής. Είμαι ευγνώμων που είχα την ευκαιρία να μάθω κοντά της.

Θα ήθελα επίσης να ευχαριστήσω την οικογένεια και τους φίλους μου για την αστείρευτη αγάπη, την ενθάρρυνση και τη στήριξη που έχω λάβει όλο αυτό το διάστημα αλλά και κατά τη διάρκεια πολλών χρόνων.

Τέλος, θα ήθελα να εκφράσω τη μεγάλη μου ευγνωμοσύνη στον κ. Ανδρέα Ορφανίδη για την αμέριστη συμπαράσταση και υποστήριξη που μου έχει προσφέρει ώστε να καταφέρω να επιτύχω στο στόχο μου.

Σεπτέμβριος 2016

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Εισαγωγή…….. **1**

Κεφάλαιο 1: Η Σύμβαση της Χάγης…….…….…… **5**

1.1. Εισαγωγικά Στοιχεία……...……..…….. **5**

1.2. Σκοπός της Σύμβασης.……...……...…….…… **8**

1.3. Διεθνής Απαγωγή…….……... **9**

1.4. Πεδίο Εφαρμογής……...……. **10**

1.5. Εμπλεκόμενα Πρόσωπα……..……. **11**

1.5.1. Το Πρόσωπο του οποίου το Δικαίωμα Διαταράσσεται…..... **11**

1.5.2. Ο Απαγωγέας…….. **11**

1.5.3. Το Παιδί…….…… **12**

1.6. Παράνομη Μετακίνηση / Κατακράτηση.…....……... **13**

Κεφάλαιο 2: Τα Βασικότερα Στοιχεία της Σύμβασης….…… **17**

2.1. Η Συνήθης Διαμονή……. **17**

2.1.1. Πώς Καθορίζεται..... **18**

2.1.1.1. Η Κατάσταση στο Μυαλό του Παιδιού..... **21**

2.1.2. Η Συνήθης Διαμονή των Βρεφών..... **22**

2.2. Το Συμφέρον του Παιδιού…….…….. **24**

2.2.1. Πώς Οριοθετείται..... **28**

2.2.2. Ο Ρόλος του Δικαστή..... **29**

2.3. Οι Εξαιρέσεις στην Επιστροφή του Παιδιού….....…..…..…...…. **30**

2.3.1. Η Προσαρμογή στο Νέο Περιβάλλον..... **32**

2.3.2. Το Άρθρο 13 § β..... **34**

2.3.3. Η Ένσταση του Παιδιού στην Επιστροφή του..... **36**

Κεφάλαιο 3: Διαμεσολάβηση……..…….. **41**

3.1. Γενικά στοιχεία….....…….....……... **41**

3.2. Η Συμμετοχή του Παιδιού στη Διαδικασία….....……..…… **43**

3.3. Μέσο Πρόληψης….....…….....…….... **44**

3.4. Πλεονεκτήματα….....…….....…… **44**

3.5. Μειονεκτήματα….....…….....……....… **47**

Σύνοψη….....…….…. **53**

Βιβλιογραφία……..... **57**

“There can be no keener revelation of a society's soul than the way in which it treats its children[1].”

Nelson Mandela,
Former President of South Africa

[1] Από την ομιλία του κατά τη διάρκεια των εγκαινίων του ιδρύματος Nelson Mandela Children's Fund το 1995.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η διεθνής απαγωγή παιδιών αποτελεί ένα διαρκώς αυξανόμενο πρόβλημα παγκοσμίως, τα αποτελέσματα του οποίου είναι καταστροφικά τόσο για τα παιδιά όσο και για τους γονείς που μένουν πίσω. Οι συνέπειες της παγκοσμιοποίησης ευνοούν την ανάπτυξή του και κάνουν τη συχνότητά του ακόμα μεγαλύτερη. Στις μέρες μας, που οι διαπολιτισμικές σχέσεις και οι διεθνείς γάμοι είναι ολοένα και πιο σύνηθες φαινόμενο, η ραγδαία ανάπτυξη της τεχνικής προόδου, που κάνει την πρόσβαση σε μία άλλη χώρα ευκολότερη, σε συνδυασμό με την αύξηση των ποσοστών των διαζυγίων και των διακοπών της συμβίωσης των ζευγαριών πολλαπλασιάζουν τη συχνότητα εμφάνισης αυτού του προβλήματος.

Η απαγωγή του παιδιού από τον ίδιο το γονέα του αποτελεί τραυματική εμπειρία τόσο γι' αυτό όσο και για το γονέα που μένει πίσω. Η απόσταση, τα γλωσσικά εμπόδια και οι διαφορές των νομικών και πολιτιστικών συστημάτων κάθε χώρας εντείνουν την ανησυχία τους και αυξάνουν τα τραύματα που τους έχει δημιουργήσει η απαγωγή. Επιπλέον, ο αποχωρισμός του παιδιού από το γονέα ο οποίος ασκούσε την επιμέλειά του και η πλήρης απομάκρυνσή του από την προηγούμενή του ζωή εντείνουν τη ψυχολογική βλάβη που έχει υποστεί.

Η Σύμβαση της Χάγης του 1980 για τα αστικά θέματα της διεθνούς απαγωγής παιδιών αποτελεί μία διεθνή συνθήκη που στόχο έχει την παροχή βοήθειας στους γονείς που μένουν πίσω, μέσω της διοικητικής ή/και της δικαστικής οδού και της διακρατικής συνεργασίας. Η σύμβαση αυτή δημιουργήθηκε για να εξασφαλίσει την ταχεία επιστροφή των απαχθέντων παιδιών, μέσω κανόνων διεθνούς εφαρμογής, ώστε να καταστείλει αλλά και να προλάβει την εξάπλωση του φαινομένου της παράνομης μετακίνησης των παιδιών από τους γονείς τους.

Ωστόσο, μια διεθνής απαγωγή αποτελεί τεράστια πρόκληση όχι μόνο για τα ενδιαφερόμενα μέρη αλλά και για τα αρμόδια δικαστήρια τα οποία καλούνται να πάρουν δύσκολες αποφάσεις, ειδικά σε σχέση με παιδιά που βρίσκονται σε διασταυρούμενα πυρά των διαλυμένων σχέσεων των γονέων τους. Τα δικαστήρια που έρχονται κάθε φορά αντιμέτωπα με διεθνείς απαγωγές παιδιών αναλαμβάνουν το δύσκολο έργο της εξέτασης και της αξιολόγησης των πραγματικών περιστατικών ώστε να αποφασίσουν αν η συγκεκριμένη υπόθεση αντιστοιχεί στα πλαίσια που ορίζει η σύμβαση και, σε περίπτωση καταφατικής απάντησης, ανάλογα διατάζουν την επιστροφή τους ή απορρίπτουν την αίτηση,

εφόσον πιστεύουν ότι σύμφωνα με τα υπάρχοντα στοιχεία η θεραπεία επιστροφής των παιδιών θα είναι αντίθετη με τα συμφέροντά τους.

Τα διάφορα προβλήματα που ανακύπτουν κατά καιρούς σε σχέση με την ερμηνεία των διαφόρων όρων της σύμβασης είναι ακόμα ένα μέρος του δύσκολου έργου των δικαστηρίων και είναι καίρια τόσο για την εφαρμογή της σύμβασης όσο και για την έκδοση της κατάλληλης απόφασης. Ορισμένα από αυτά αποτελούν αντικείμενα συζήτησης και διαφωνίας για καιρό ενώ άλλα έχουν παρουσιαστεί πιο πρόσφατα. Πάντως, σε κάθε περίπτωση τα προβλήματα αυτά διχάζουν τα δικαστήρια των οποίων η διαφορετική ερμηνεία καταλήγει σε διαφορετικές αποφάσεις οι οποίες μπορεί να φέρουν αποτελέσματα αντίθετα από αυτά που καλούνται να αποτρέψουν και καταλήγουν να βλάπτουν τα συμφέροντα των παιδιών.

Η παρούσα πτυχιακή εργασία σκοπό έχει τη μελέτη της Σύμβασης της Χάγης του 1980 ως μέσου αντιμετώπισης του φαινομένου της διεθνούς απαγωγής παιδιών από τον ένα γονέα. Αρχικά, επιδιώκεται μία γενική προσέγγιση της σύμβασης στην οποία εξετάζονται οι βασικοί της όροι. Στη συνέχεια αναλύονται οι έννοιες της συνήθους διαμονής, του συμφέροντος του παιδιού και οι εξαιρέσεις στην επιστροφή του παιδιού αλλά και οι διάφοροι παράμετροί τους. Εξετάζονται διάφορα ζητήματα ερμηνείας τα οποία αφορούν τις έννοιες αυτές και αποτελούν αντικείμενα μεγάλης διαφωνίας των δικαστηρίων αλλά και ο ρόλος της σωστής ερμηνείας και αξιολόγησής τους, τόσο στην εφαρμογή της σύμβασης όσο και στην απόφαση του δικαστηρίου, ως μέσο περιορισμού βλαβών. Επιπλέον, γίνεται αναφορά στη διαμεσολάβηση ως εναλλακτικός τρόπος θεραπείας της διεθνούς απαγωγής. Τέλος, αναλύεται λεπτομερώς ο ρόλος του παιδιού στη διαδικασία αυτή και η επιλογή της ως μέσο πρόληψης και επιχειρείται μία εκτενής ανάλυση των πλεονεκτημάτων και των μειονεκτημάτων της.

“Safety and security don't just happen, they are the result of collective consensus and public investment. We owe our children, the most vulnerable citizens in our society, a life free of violence and fear[2].”

Nelson Mandela,
Former President of South Africa

[2] Etienne G. Krug/Linda L. Dahlberg/James A. Mercy/Anthony B. Zwi/Rafael Lozano, World report on violence and health, World Health Organization, Geneva, 2002, σελ. ix.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Η ΣΥΜΒΑΣΗ ΤΗΣ ΧΑΓΗΣ

1.1. Εισαγωγικά Στοιχεία

Η υπέρτατη ανάγκη προστασίας των δικαιωμάτων των παιδιών που θίγονται από μία διεθνή απαγωγή αλλά και η έλλειψη θεσμοθετημένων μέτρων αντιμετώπισης[3] και εξάλειψης αυτού του φαινομένου, οδήγησαν τη διεθνή κοινότητα σε έντονο προβληματισμό ο οποίος κατέληξε στην κωδικοποίηση της Σύμβασης της Χάγης του 1980 για τα αστικά θέματα της διεθνούς απαγωγής παιδιών αλλά και σε πλειάδα άλλων διεθνών, διακρατικών και διμερών συνθηκών[4] που άπτονται του θέματος. Παραδείγματα τέτοιων συνθηκών αποτελούν η Ευρωπαϊκή Σύμβαση περί Αναγνώρισης και Εκτέλεσης Αποφάσεων αφορωσών εις Κηδεμονίαν Ανηλίκων και εις Αποκατάστασιν Κηδεμονίας Ανηλίκων του 1980, οι Διαμερικανικές Συμβάσεις International Child Abduction Remedies Act (ICARA), η Inter-American Convention on the International Return of Children και International Parental Kidnapping Crime Act 1993 (IPKCA), ο Ευρωπαϊκός Κανονισμός 2201/2003 (Βρυξέλλες ΙΙ) που αντικατέστησε τον προγενέστερό του 1347/2000, οι διμερείς συμφωνίες μεταξύ Αυστραλίας – Αιγύπτου, Αυστραλίας – Λιβάνου, Καναδά – Αιγύπτου και Καναδά – Λιβάνου κ.α.

Η Σύμβαση της Χάγης για τα αστικά θέματα της διεθνούς απαγωγής παιδιών αποτέλεσε την απάντηση[5] της Συνδιάσκεψης της Χάγης για το Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο στο διεθνώς καταδικαστέο και διαρκώς αυξανόμενο πρόβλημα της διεθνούς απαγωγής. Πιο συγκεκριμένα, η Συνδιάσκεψη της Χάγης για το Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο έλαβε χώρα σε μία περίοδο που το πρόβλημα είχε καταστεί διεθνώς αντικείμενο έντονου προβληματισμού μεταξύ των κρατών και, αντιλαμβανόμενη τη δυσκολία επίλυσης ενός τέτοιου προβλήματος χωρίς την ύπαρξη των μέσων για την αντιμετώπισή του, υποστήριξε, κατά τη 13η σύνοδό της, την ανάγκη κωδικοποίησης ενός κειμένου διεθνούς αναγνώρισης και εφαρμογής ικανό να αντιμετωπίσει αποτελεσματικά και να καταστείλει το φαινόμενο της διεθνούς απαγωγής παιδιών

[3] Rhona Schuz, The Hague Child Abduction Convention: A Critical Analysis, Hart Publishing, 2013, σελ. 7.
[4] Rhona Schuz, ό.π. σελ. 8.
[5] Ved Kumari/Susan L. Brooks, Creative Child Advocacy: Global Perspectives, Sage Publications, 2004, σελ. 154.

από τους γονείς τους. Παρά το γεγονός ότι το Συμβούλιο της Ευρώπης μελετούσε κατά το ίδιο διάστημα για την προετοιμασία ενός συμβατικού κειμένου που θα υιοθετούσε μηχανισμούς για την επίλυση του προβλήματος[6], εντούτοις, η Συνδιάσκεψη της Χάγης προχώρησε παράλληλα στη μελέτη και επεξεργασία του δικού της νομοθετήματος πάνω στο ίδιο θέμα.

Η Σύμβαση της Χάγης για τα αστικά θέματα της διεθνούς απαγωγής παιδιών υπογράφτηκε στις 25 Οκτωβρίου 1980[7], κατά τη 14η σύνοδο της Συνδιάσκεψης της Χάγης, και τέθηκε σε ισχύ την 1η Δεκεμβρίου 1983[8], αφού επικυρώθηκε από τον Καναδά, τη Γαλλία και την Πορτογαλία. Τόσο η Κύπρος, όσο και η Ελλάδα έχουν επικυρώσει τη σύμβαση αυτή. Η Κύπρος με το νόμο 11(ΙΙΙ) του 1994 (Ο περί της Συμβάσεως για τις Αστικές Πτυχές της Διεθνούς Απαγωγής Παιδιών (Κυρωτικός) Νόμος του 1994[9]) την 1η Ιουλίου 1994 και η Ελλάδα με το νόμο 2102 του 1992 (Κύρωση Διεθνούς Σύμβασης για τα αστικά θέματα της διεθνούς απαγωγής παιδιών[10]) την 2α Δεκεμβρίου 1992. Η σύμβαση αυτή, αποτελείται από 45 άρθρα και συνοδεύεται από μία σύσταση που περιέχει υπόδειγμα αίτησης για την επιστροφή παιδιών που έχουν απαχθεί[11]. Μέχρι σήμερα έχουν επικυρώσει τη σύμβαση 94 κράτη-μέλη και μη της Συνδιάσκεψης της Χάγης για το Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο.

Η Σύμβαση της Χάγης αποτελεί μία από τις σημαντικότερες πολυμερείς συμφωνίες για την προστασία του παιδιού. Στόχος της είναι η πρόληψη[12] και η καταστολή των διεθνών απαγωγών, καθώς και η προστασία του δικαιώματος επικοινωνίας μεταξύ των παιδιών και των γονέων τους, κάτι το οποίο τονίζεται και στο προοίμιό της. Δεν αντιμετωπίζει το πρόβλημα του εφαρμοστέου δικαίου[13] σχετικά με το δικαίωμα επιμέλειας, αλλά ενοποιεί τις έννομες τάξεις των συμβαλλομένων κρατών με τη δημιουργία κανόνων διεθνούς εφαρμογής οι οποίοι

---

[6] Αναστασία Γραμματικάκη – Αλεξίου, Η Διεθνής Απαγωγή Παιδιών Κατά τη Σύμβαση της Χάγης του 1980, Σάκκουλας, 1996, σελ. 20 και 170 επ.

[7] Αναστασία Γραμματικάκη – Αλεξίου, ό.π. σελ. 21, βλ. επίσης Elisa Pérez-Vera, Explanatory Report, Acts and Documents of the Fourteenth Session (1980), tome III, Child abduction, 1982, σελ. 426.

[8] Jaap Doek/Hans Van Loon/ Paul Vlaardingerbroek, Children on the Move: How to Implement Their Rights to Family Life, Martinus Hidjoff Publishers, 1996, σελ. 30.

[9] Ο περί της Συμβάσεως για τις Αστικές Πτυχές της Διεθνούς Απαγωγής Παιδιών (Κυρωτικός) Νόμος του 1994 http://www.cylaw.org/nomoi/arith/1994_3_011.pdf.

[10] Ο νόμος 2102 του 1992 http://www.ministryofjustice.gr/site/LinkClick.aspx?fileticket=J_Xx_itmAWQ%3D&tabid=132.

[11] Αναστασία Γραμματικάκη – Αλεξίου, ό.π. σελ. 59.

[12] American International Law Cases, Oxford University Press, Volume 6, Fourth Series, 2010, σελ. 2014.

[13] Αναστασία Γραμματικάκη – Αλεξίου/Ζωή Παπασιώπη - Πασιά/Βασιλακάκης Ευάγγελος, Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο, Σάκκουλας, εκδ. δ', Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2010, σελ. 273, βλ. επίσης Gregg Herman, 101+ Practical Solutions for the Family Lawyer: Sensible answers to Common Problems, American Bar Association, Section of Family Law, 2nd ed., 2003, σελ. 154.

άπτονται της αστικής πτυχής των περιπτώσεων διεθνούς απαγωγής και δεν ασχολούνται καθόλου με την ποινική πτυχή του θέματος. Αυτό που ουσιαστικά επιδιώκεται με τη σύμβαση είναι η ταχύτερη δυνατή αποκατάσταση του οικογενειακού status quo[14] το οποίο διαταράσσεται με μία απαγωγή αλλά και η εξασφάλιση του σεβασμού των δικαιωμάτων επιμέλειας και επικοινωνίας και εν γένει των νόμων που ισχύουν σε ένα συμβαλλόμενο κράτος από όλα τα υπόλοιπα[15].

Η σύμβαση, εφόσον οι προϋποθέσεις για την ύπαρξη διεθνούς απαγωγής συντρέχουν, υιοθετεί ένα μηχανισμό αυτόματης και άμεσης επιστροφής[16] του παιδιού στο γονέα από τον οποίο έχει απομακρυνθεί, με ένα μικρό αριθμό εξαιρέσεων[17] οι οποίες αποβλέπουν πάντα στο συμφέρον του παιδιού. Οι εξαιρέσεις στην επιστροφή πρέπει πάντως να χρησιμοποιούνται με φειδώ και εφόσον ο κίνδυνος να εκτεθεί το παιδί σε φυσική ή ψυχική δοκιμασία ή σε αφόρητη κατάσταση είναι πραγματικά μεγάλος ώστε να μη χάσει η σύμβαση τη σημασία αλλά και την υπόληψή της. Η εκπλήρωση του σκοπού της επιτυγχάνεται μέσω της συνεργασίας[18] των συμβαλλομένων κρατών, την οποία η ίδια προωθεί, και εκτελείται είτε μέσω των διοικητικών ή/και δικαστικών αρχών τους, είτε μέσω των Κεντρικών Αρχών που συστήνονται και λειτουργούν ειδικά για την επίτευξη των στόχων της σύμβασης.

Ο παράγοντας χρόνος είναι ένα καίριο σημείο για την επίτευξη του σκοπού της σύμβασης[19], στο οποίο έχει δοθεί μεγάλη έμφαση. Τα συμβαλλόμενα κράτη κατά την εφαρμογή των διατάξεών της οφείλουν να εφαρμόζουν τις πιο απλές και ταχείες διαδικασίες[20] για την επιστροφή του παιδιού. Ωστόσο, επειδή ο απώτερος σκοπός της σύμβασης είναι η εξυπηρέτηση του συμφέροντος του παιδιού, προβλέπεται και η δυνατότητα της μη επιστροφής του, έστω και αν αποδειχτεί η παράνομη μετακίνηση ή κατακράτησή του, εφόσον η πάροδος ορισμένου χρόνου από την απαγωγή αποδειχθεί ικανή για τη δημιουργία ισχυρών συναισθηματικών δεσμών

---

[14] Αναστασία Γραμματικάκη – Αλεξίου/Ζωή Παπασιώπη - Πασιά/Βασιλακάκης Ευάγγελος, ό.π. σελ. 273.

[15] Βλέπε: Έφεση υπ' αρ. 15/2010, Μαρία-Άννα Christofil v. Υπουργού Δικαιοσύνης και Δημοσίας Τάξεως (ως Κεντρική Αρχή με βάση το νόμο 11(ΙΙΙ)/1994, ύστερα από εξουσιοδότηση του Peter Christofil) http://www.cylaw.org/cgi-bin/open.pl?file=/apofaseis/aad/meros_1/2010/rep/2010_1_0655.htm.

[16] Άρθρο 1 της σύμβασης.

[17] Βλέπε: Έφεση υπ' αρ. 15/2010, ό.π.

[18] Sharon Detrick, A Commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child, Martinus Nijhoff Publishers, 1999, σελ. 210.

[19] Taryn Lindhorst/Jeffrey L. Edleson, Battered Women, Their Children, and International Law: The Unintended Consequences of the Hague Child Abduction Convention, Northeastern University Press, Boston, 2012, σελ. 7, βλ. επίσης Rhona Schuz, ό.π. σελ. 11 και 62.

[20] Ved Kumari/Susan L. Brooks, ό.π. σελ. 154, βλ. επίσης Αίτηση υπ' αρ. 123/2007, Υπουργού Δικαιοσύνης και Δημοσίας Τάξεως (ως Κεντρική Αρχή με βάση το νόμο 11(ΙΙΙ)/1994, ύστερα από εξουσιοδότηση της Ulrika Palmqvist) v. Χάρη Φασαρία http://www.cylaw.org/cgi-bin/open.pl?file=/apofaseised/oik/2008/3320080638.htm.

στο παιδί για το περιβάλλον[21] στη νέα χώρα διαμονής του, σε σημείο τέτοιο που αν τελικά πραγματοποιηθεί η επιστροφή του να μην αποτελεί πλέον την προσφορότερη λύση[22] .

1.2. Σκοπός της Σύμβασης

Σκοπός της σύμβασης είναι, όπως προκύπτει από το άρθρο 1, η μέσω της διακρατικής συνεργασίας των συμβαλλομένων κρατών διασφάλιση της άμεσης και ασφαλούς επιστροφής[23] του παιδιού στο πρόσωπο το οποίο είχε κατά το νόμο και ασκούσε πραγματικά[24] την επιμέλειά του, μετά από την παράνομη μετακίνηση ή κατακράτηση του από αυτό, αλλά και η διασφάλιση των δικαιωμάτων επιμέλειας και επικοινωνίας των γονέων από όλα τα συμβαλλόμενα κράτη, όταν τα δικαιώματα αυτά υφίστανται κατά το δίκαιο ενός συμβαλλόμενου κράτους. Άρα, η ρύθμιση της ουσίας των δικαιωμάτων επιμέλειας[25], η εύρεση του εφαρμοστέου δικαίου που διέπει τέτοια δικαιώματα και η τιμωρία του δράστη εκφεύγουν του αντικειμένου της σύμβασης[26]. Χαρακτηριστικά στη σύμβαση αναφέρεται στο άρθρο 16: «… οι δικαστικές ή διοικητικές αρχές του Συμβαλλόμενου Κράτους, όπου το παιδί μετακινήθηκε ή κατακρατήθηκε, δεν μπορούν να κρίνουν επί του κυρίου θέματος του δικαιώματος της επιμέλειας, μέχρι να διαπιστωθεί ότι δεν συντρέχει περίπτωση επιστροφής του παιδιού κατά την παρούσα Σύμβαση ή μέχρι να διαρρεύσει εύλογο χρονικό διάστημα χωρίς να υπάρξει αίτηση εφαρμογής της Σύμβασης» και στο άρθρο 19: «Απόφαση για την επιστροφή του παιδιού, που εκδόθηκε στο πλαίσιο της Σύμβασης, δεν θίγει το κύριο θέμα του δικαιώματος επιμέλειας». Εντούτοις, για να τύχει εφαρμογής η σύμβαση προϋποτίθεται η ύπαρξη δικαιώματος επιμέλειας[27],

---

[21] Βλέπε: Έφεση υπ' αρ. 15/2010, ό.π., βλ. επίσης Sharon Detrick, ό.π. σελ. 209.
[22] Αναστασία Γραμματικάκη – Αλεξίου/Ζωή Παπασιώπη - Πασιά/Βασιλακάκης Ευάγγελος, ό.π. σελ. 271, βλ. επίσης Taryn Lindhorst/Jeffrey L. Edleson, ό.π. σελ. 14. και Ved Kumari/Susan L. Brooks, ό.π. σελ. 156.
[23] Βλέπε: Έφεση υπ' αρ. 15/2010, ό.π.
[24] Mark E. Sullivan, The Military Divorce Handbook: A Practical Guide to Representing Military Personnel and Their Families, American Bar Association, Section of Family Law, 2006, σελ. 185.
[25] Βλέπε: Έφεση υπ' αρ. 152 (Αρ. 2), Ιωάννης Σάββα v. Υπουργού Δικαιοσύνης και Δημοσίας Τάξεως (ως Κεντρική Αρχή με βάση το νόμο 11(ΙΙΙ)/1994, ύστερα από εξουσιοδότηση της Χριστίνας Σάββα) http://www.cylaw.org/cgi-bin/open.pl?file=/apofaseis/aad/meros_1/2002/rep/2002_1_1228.htm.
[26] Ved Kumari/ Susan L. Brooks, ό.π. σελ. 154-155.
[27] Βλέπε: Αίτηση υπ' αρ. 1/12, Υπουργού Δικαιοσύνης και Δημοσίας Τάξεως (ως Κεντρική Αρχή με βάση το νόμο 11(ΙΙΙ)/1994, ύστερα από εξουσιοδότηση της Zahide Suleyman) v. Ξενοφών Κώστα Ιωάννου http://www.cylaw.org/cgi-bin/open.pl?file=/apofaseised/oik/2013/3320130067.htm.

κατά το δίκαιο του κράτους της συνήθους διαμονής του παιδιού, ώστε να μπορεί να χαρακτηρισθεί μία κατάσταση μετακίνησης ή κατακράτησης ως παράνομη και κατ' επέκταση ως απαγωγή[28].

Αυτό το οποίο ουσιαστικά επιδιώκεται με τη σύμβαση είναι, αφενός η προστασία των δικαιωμάτων επιμέλειας των γονέων με την άμεση επιστροφή του παιδιού το οποίο παράνομα μετακινήθηκε ή κατακρατήθηκε από τον ένα γονέα του και, αφετέρου ο σεβασμός των υφιστάμενων δικαιωμάτων επιμέλειας και επικοινωνίας κατά τρόπο αποτελεσματικό από όλα τα κράτη, όπως τονίζεται και στο προοίμιο της σύμβασης. Επομένως, η σύμβαση επιχειρεί να πετύχει με την εφαρμογή της τόσο την πρόληψη[29] όσο και την καταστολή[30] των διεθνών απαγωγών, καθιδρύοντας ένα σύστημα συνεργασίας μεταξύ των συμβαλλομένων κρατών. Για την επιδίωξη του σκοπού αυτού, όπως αναφέρεται και στο άρθρο 2 της σύμβασης, τα συμβαλλόμενα κράτη είναι δεσμευμένα να λαμβάνουν όλα τα απαραίτητα μέτρα και να χρησιμοποιούν τις πλέον σύντομες διαδικασίες που διαθέτουν[31].

1.3. Διεθνής Απαγωγή

Διεθνής απαγωγή, σύμφωνα με τη σύμβαση, είναι η κατάσταση που δημιουργείται όταν ένα παιδί αποσπάται από το πρόσωπο που έχει την επιμέλειά του (από κοινού ή αποκλειστικά, σύμφωνα με το άρθρο 3α της σύμβασης) και μεταφέρεται ή κατακρατείται από τον ένα του γονέα[32] ή κάποιο άλλο στενό συγγενικό του πρόσωπο σε χώρα διαφορετική από αυτή της συνήθους διαμονής του[33] κατά παράβαση των δικαιωμάτων επιμέλειας που ισχύουν στην τελευταία (άρθρο 3 της σύμβασης).

Για να μπορεί, λοιπόν, να χαρακτηριστεί μία κατάσταση παράνομης μεταφοράς ή κατακράτησης ενός παιδιού ως απαγωγή κατά τη Σύμβαση της Χάγης θα πρέπει η μεταφορά ή κατακράτηση να διαπράττεται από τον ένα γονέα του ή ακόμα και από κάποιο στενό συγγενικό του πρόσωπο και όχι από οποιονδήποτε τρίτο. Οι καταστάσεις αυτές συνήθως ακολουθούν τη διαμάχη των γονέων για την επιμέλεια

[28] Αναστασία Γραμματικάκη – Αλεξίου, ό.π. σελ. 54.
[29] Βλέπε: Re M. (Children) (Abduction: Rights of Custody), ό.π.
[30] John O' Brien, Conflict of Laws, Cavendish Publishing Limited, London – Sydney, Second Edition, 1999, σελ. 524.
[31] Βλέπε: Έφεση υπ' αρ. 152 (Αρ. 2), ό.π.
[32] Rhona Schuz, ό.π. σελ. 8 και 72.
[33] American International Law Cases, ό.π. σελ. 2014.

του παιδιού, όταν η σχέση κλονίζεται και η συμβίωση διασπάται, και είναι εμφανείς σε οικογένειες με στοιχεία αλλοδαπότητας[34], στις οποίες η διαφυγή σε μία άλλη χώρα είναι πιο εύκολη λόγω του δεσμού του γονέα με τη ξένη χώρα αλλά και της οικειότητάς του με γλώσσα. Με όπλο το συμφέρον του παιδιού[35], το οποίο στην πραγματικότητα συχνά εμπερικλείει υποκειμενικούς παράγοντες[36] όπως είναι η εκδίκηση του άλλου γονέα, η μονοπώληση του ενδιαφέροντος του παιδιού, η διεκδίκηση μέσω άγρας δικαστηρίου αποκλειστικού δικαιώματος επιμέλειας του παιδιού στη χώρα απαγωγής[37] ή ευνοϊκότερης μεταχείρισης από τη νομοθεσία της χώρας αυτής και άλλων, το παιδί απομακρύνεται από τη χώρα της συνήθους διαμονής του και έρχεται αντιμέτωπο για άλλη μία φορά με μία κατάσταση τραυματική[38] αλλά πολύ περισσότερο βλαπτική από την ήδη τραυματική εμπειρία της διακοπής[39] της συμβίωσης των γονέων του[40].

1.4. Πεδίο Εφαρμογής

Η Σύμβαση της Χάγης τίθεται σε εφαρμογή μόνο σε σχέσεις με στοιχεία αλλοδαπότητας[41], οπότε και μία απαγωγή θα μπορεί να θεωρηθεί διεθνής, και εφόσον η χώρα απαγωγής αλλά και η χώρα της συνήθους διαμονής του παιδιού είναι και οι δύο συμβαλλόμενες στη σύμβαση χώρες[42] κατά το διάστημα που λαμβάνει χώρα η απαγωγή[43]. Σχετικά με τις χώρες-μη μέλη της Συνδιάσκεψης της Χάγης που προσχωρούν στη σύμβαση, όπως προβλέπει το άρθρο 38§4, τα αποτελέσματα της προσχώρησής τους εμφανίζονται μόνο μεταξύ αυτών και των κρατών-μελών της Συνδιάσκεψης της Χάγης που είναι συμβαλλόμενα στη σύμβαση και έχουν δηλώσει την αποδοχή της προσχώρησης[44].

Οι περιπτώσεις τις οποίες επιχειρεί να προστατεύσει η σύμβαση (άρθρο 3) είναι τόσο αυτές της παράνομης μετακίνησης όσο και αυτές της παράνομης κατακράτησης παιδιού, ηλικίας μέχρι 16 ετών, που γίνονται κατά παράβαση των

[34] Frances Burton, Family Law, Routledge, 2012, σελ. 375-376.
[35] Ved Kumari/Susan L. Brooks, ό.π. σελ. 156.
[36] Αναστασία Γραμματικάκη – Αλεξίου/Ζωή Παπασιώπη - Πασιά/Βασιλακάκης Ευάγγελος, ό.π. σελ. 271, βλ. επίσης Rhona Schuz ό.π. σελ. 56 επ.
[37] Taryn Lindhorst/Jeffrey L. Edleson, ό.π. σελ. 6.
[38] Ved Kumari/Susan L. Brooks, ό.π. σελ. 154.
[39] Rhona Schuz, ό.π.σελ. 63 επ.
[40] American International Law Cases, ό.π. σελ. 2013.
[41] Αναστασία Γραμματικάκη – Αλεξίου, ό.π. σελ. 184.
[42] Jaap Doek/Hans Van Loon/Paul Vlaardingerbroek, ό.π. σελ. 32.
[43] Mark E. Sullivan, ό.π. σελ. 185.
[44] Αναστασία Γραμματικάκη – Αλεξίου, ό.π. σελ. 187.

δικαιωμάτων επιμέλειας τα οποία έχουν απονεμηθεί δια νόμου, δικαστικής ή ιδιωτικής απόφασης, ή ιδιωτικής συμφωνίας σε συγκεκριμένο πρόσωπο και ισχύουν στη χώρα της συνήθους διαμονής του παιδιού.

1.5. Εμπλεκόμενα Πρόσωπα

1.5.1. Το Πρόσωπο του οποίου το Δικαίωμα Διαταράσσεται

Τα δικαιώματα των οποίων η παρεμπόδιση της άσκησής τους συνιστούν απαγωγή κατά τη Σύμβαση της Χάγης είναι δύο, το δικαίωμα επιμέλειας του παιδιού και το δικαίωμα επικοινωνίας.

Δικαίωμα επιμέλειας δύναται να έχουν τόσο τα φυσικά πρόσωπα, όπως είναι κατά κανόνα οι γονείς, όσο και τα νομικά πρόσωπα ενώ, παρόλο που το δικαίωμα επικοινωνίας είναι από τη φύση του προσωποπαγές, πράγμα που σημαίνει ότι περιλαμβάνει φυσικά πρόσωπα ως αποκλειστικούς δικαιούχους, θεωρείται ότι και ένα νομικό πρόσωπο δύναται να απολαύει τέτοιου δικαιώματος μέσω των εκπροσώπων του. Επομένως, το πρόσωπο του οποίου το δικαίωμα επιμέλειας ή το δικαίωμα επικοινωνίας μπορεί να παραβιαστεί, μπορεί να είναι είτε φυσικό, είτε νομικό, ή ακόμα και οποιοσδήποτε φορέας που δε διαθέτει νομική προσωπικότητα[45]. Η Ειδική Επιτροπή της Συνδιάσκεψης της Χάγης, που ήταν υπεύθυνη για την προπαρασκευή της σύμβασης[46], επέλεξε να συμπεριλάβει στα πρόσωπα αυτά και την τελευταία κατηγορία εφόσον απολαύουν τέτοια δικαιώματα επιμέλειας ή επικοινωνίας με το παιδί κατά το δίκαιο του κράτους στο οποίο το παιδί είχε τη συνήθη διαμονή του αμέσως πριν από τη μετακίνηση ή κατακράτησή του.

1.5.2. Ο Απαγωγέας

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, για να εμπίπτει μία διεθνής απαγωγή στα πλαίσια των όρων της σύμβασης ώστε να μπορεί να προστατευτεί από αυτήν, το πρόσωπο το οποίο παραβιάζει το δικαίωμα επιμέλειας ή επικοινωνίας με το παιδί που έχει απονεμηθεί σε κάποιο άλλο πρόσωπο θα πρέπει να είναι κάποιος στενός προς το παιδί συγγενής και όχι οποιοσδήποτε τρίτος. Όμως ακριβώς επειδή αντικείμενο της

[45] Jaap Doek/Hans Van Loon/Paul Vlaardingerbroek, ό.π. σελ. 31.
[46] Elisa Pérez-Vera, ό.π. σ. 426.

σύμβασης αποτελεί η προστασία των δικαιωμάτων του παιδιού που θίγονται από μία διεθνή απαγωγή, και όχι η προστασία κάποιου δικαιώματος του γονέα, η σύμβαση δεν περιέχει κάποια διάταξη σχετική με το πρόσωπο του απαγωγέα, ούτε κάνει ρητή αναφορά στα πρόσωπα των γονέων[47].

Παρόλο που αρχικά θεωρήθηκε πως απαγωγέας θα μπορούσε να είναι μόνο κάποιος από τους γονείς που απολαύει από κοινού ή και καθόλου δικαίωμα επιμέλειας του παιδιού, η ευρύτητα που διατρέχει τη σύμβαση δεν απέκλεισε το ενδεχόμενο απαγωγέας να είναι και οποιοσδήποτε στενός συγγενής του παιδιού, όπως είναι η γιαγιά ή ο παππούς του, ή ακόμα και κάποιο νομικό πρόσωπο με ή χωρίς νομική προσωπικότητα, μέσω των εκπροσώπων του.

1.5.3. Το Παιδί

Η σύμβαση αποβλέπει στην προστασία του παιδιού το οποίο μετακινείται ή κατακρατείται[48] παράνομα από ένα συμβαλλόμενο κράτος σε άλλο. Για να μπορεί δηλαδή να προστατευτεί το παιδί από τις διατάξεις της σύμβασης θα πρέπει, κατά το χρόνο που λαμβάνει χώρα η απαγωγή[49], η χώρα της συνήθους διαμονής[50] του παιδιού αλλά και η χώρα απαγωγής να είναι και οι δύο συμβαλλόμενες στη σύμβαση.

Κατά το άρθρο 4, η απαγωγή διαπράττεται κατά ανήλικου παιδιού το οποίο δεν έχει φτάσει το 16ο έτος της ηλικίας του[51]. Το συγκεκριμένο χρονικό σημείο θεωρείται ορόσημο για τη σύμβαση εφόσον με τη συμπλήρωσή του αποκλείεται η εφαρμογή της και παύει ο μηχανισμός λειτουργίας της ως προς το συγκεκριμένο παιδί[52].Το όριο αυτό θεωρήθηκε καταλληλότερο μεταξύ των διαφορετικών χρονικών ορίων που είχαν μέχρι τότε χρησιμοποιηθεί στις διάφορες συμβάσεις της Συνδιάσκεψης της Χάγης. Με το σκεπτικό ότι ένα παιδί με συμπληρωμένα τα 16 του χρόνια μπορεί να εκφέρει άποψη για τον τόπο διαμονής του, η οποία δε μπορεί να αγνοηθεί ούτε από τους γονείς του ούτε από το δικαστήριο[53], κρίθηκε καταλληλότερη η καθιέρωση του ορίου μέχρι αυτή την ηλικία. Αντίθετα, η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών του 1989

[47] Αναστασία Γραμματικάκη – Αλεξίου, ό.π. 72 και 74.
[48] Linda J. Silberman, Hague International Child Abduction Convention: A Progress Report, Law and Contemporary Problems, Volume 57, Number 3, 1994, σελ. 218.
[49] Jaap Doek/Hans Van Loon/Paul Vlaardingerbroek, ό.π. σελ. 32.
[50] Jaap Doek/Hans Van Loon/Paul Vlaardingerbroek, ό.π. σελ. 30.
[51] Mark E. Sullivan, ό.π. σελ. 185.
[52] Αναστασία Γραμματικάκη – Αλεξίου, ό.π. σελ. 69-70.
[53] Elisa Pérez-Vera, ό.π. σ. 450.

για τα δικαιώματα του παιδιού, η οποία καλύπτει και τη διεθνή απαγωγή, επέλεξε να θέσει ως χρονικό όριο το 18ο έτος της ηλικίας του παιδιού λόγω του εύρους των πεδίων [54] τα οποία καλύπτει αλλά της διαφορετικής φύσης της. Εξαιτίας του γεγονότος ότι κατά τα δίκαια των περισσότερων χωρών τα παιδιά μέχρι εκείνη την ηλικία θεωρούνται ακόμα ανήλικα, οι δημιουργοί της σύμβασης αυτής επέλεξαν να διευρύνουν το όριο ηλικίας και να συμπεριλάβουν στο πλαίσιο προστασίας της και τα παιδιά ηλικίας 17 και 18 χρόνων. Η συγκεκριμένη σύμβαση θεσπίστηκε για την προστασία των δικαιωμάτων των παιδιών και ορθότερο ήταν να καλυφθούν όλες τις ηλικίες, ώστε τα παιδιά ηλικίας 17 και 18 χρόνων να μη μείνουν ανυπεράσπιστα. Δεδομένου ότι η σύμβαση αυτή καλύπτει ένα πολύ ευρύτερο πεδίο από αυτό της Σύμβασης της Χάγης, η επιλογή του συγκεκριμένου ορίου ηλικίας ήταν ορθή. Σε αντίθετη περίπτωση τα δικαιώματα των παιδιών αυτών των ηλικιών θα παρέμεναν απροστάτευτα, παρά το γεγονός ότι αυτά θα συνέχιζαν να θεωρούνται και να αντιμετωπίζονται ως ανήλικα στις χώρες τους αλλά και σε άλλες συμβαλλόμενες χώρες.

1.6. Παράνομη Μετακίνηση / Κατακράτηση

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, η θεραπεία της άμεσης επιστροφής του απαχθέντος παιδιού προσφέρεται από τη σύμβαση στις περιπτώσεις της παράνομης μετακίνησης ή κατακράτησης του σε χώρα διαφορετική από αυτή της συνήθους διαμονής του. Ως εκ τούτου, η ύπαρξη ή όχι μιας τέτοιας παράνομης μετακίνησης ή κατακράτησης είναι σημαντική για τη στοιχειοθέτηση διεθνούς απαγωγής μέσα στα όρια της σύμβασης. Το άρθρο 3 της σύμβασης ως παράνομη ορίζει τη μετακίνηση ή κατακράτηση «εφόσον έγιναν κατά παράβαση δικαιώματος επιμέλειας, αναγνωρισμένου σε φυσικό ή νομικό πρόσωπο ή άλλη οργάνωση, είτε αποκλειστικά είτε από κοινού με άλλους, από το δίκαιο του Κράτους στο οποίο το παιδί είχε τη συνήθη διαμονή του αμέσως πριν από τη μετακίνηση ή την κατακράτηση του» και «το δικαίωμα αυτό ησκείτο πραγματικά, αποκλειστικά ή από κοινού με άλλους κατά το χρόνο της μετακίνησης ή της κατακράτησης, ή θα είχε ασκηθεί κατ' αυτόν τον τρόπο εάν δεν είχαν επισυμβεί τα γεγονότα αυτά...». Συνεπώς, το ερώτημα πότε το δικαίωμα επιμέλειας ενός μέρους έχει παραβιαστεί αποτελεί ένα κρίσιμο ζήτημα.

[54] Jonathan Herring, Family Law: A Very Short Introduction, Oxford University Press, 2014, σελ. 70 επ.

Κατά το άρθρο 5: «Το δικαίωμα επιμέλειας περιλαμβάνει το δικαίωμα που αφορά στη μέριμνα για το πρόσωπο του παιδιού και ιδίως το δικαίωμα καθορισμού του τόπου διαμονής του». Το δικαίωμα αυτό δεν απαιτεί μόνο την έκδοση κάποιας δικαστικής ή διοικητικής απόφασης για να ασκηθεί[55], μπορεί επίσης να απορρέει απευθείας από το νόμο ή ακόμα και από συμφωνία που ισχύει στο κράτος της συνήθους διαμονής του παιδιού[56].

Η απαγωγή, επομένως, πρέπει να πλήττει το δικαίωμα επιμέλειας όπως αυτό ορίζεται από το δίκαιο του κράτους της συνήθους διαμονής του παιδιού, το οποίο είναι απαραίτητο να πηγάζει και να ασκείται πραγματικά[57] βάσει του νόμου του κράτους αυτού[58]. Πρόκειται δηλαδή για ένα κανόνα σύνδεσης της σύμβασης. Εάν ο παραπονούμενος γονέας δώσει τη συγκατάθεσή του για τη μετακίνηση ή την κατακράτηση του παιδιού δεν πληρούνται οι προϋποθέσεις του νόμου για τη στοιχειοθέτηση της διεθνούς απαγωγής[59].

[55] John O' Brien, ό.π. σελ. 524.
[56] Βλέπε: Αίτηση υπ' αρ. 1/12, ό.π.
[57] Mark E. Sullivan, ό.π. σελ. 185.
[58] Αναστασία Γραμματικάκη – Αλεξίου/Ζωή Παπασιώπη - Πασιά/Βασιλακάκης Ευάγγελος, ό.π. σελ. 274.
[59] Taryn Lindhorst/Jeffrey L. Edleson, ό.π. σελ. 14.

“Each day of our lives we make deposits in the memory banks of our children[60].”

Charles R. Swindoll,
Evangelical Christian pastor

[60] Charles R. Swindoll, The Strong Family, Zondervan Publishing House, 1994, σελ. 43.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΤΑ ΒΑΣΙΚΟΤΕΡΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ

2.1. Η Συνήθης Διαμονή

Ο καθορισμός της συνήθους διαμονής του παιδιού, πριν από την παράνομη μετακίνηση ή κατακράτησή του, αποτελεί κρίσιμο ζήτημα στις περιπτώσεις διεθνούς απαγωγής[61]. Βάσει αυτής καθορίζεται εάν πράγματι υπήρξε ή όχι μία τέτοια παράνομη[62] μετακίνηση ή κατακράτηση από μία χώρα και κατ' επέκταση κατά πόσο στοιχειοθετείται μία διεθνής απαγωγή μέσα στα πλαίσια που ορίζει η σύμβαση, ώστε μία υπόθεση να καλύπτεται και να τυγχάνει θεραπείας[63] από αυτήν.

Στις περιπτώσεις όπου η συμβίωση του ζευγαριού διασπάται αλλά οι γονείς συνεχίζουν να διαμένουν εντός των ορίων της ίδιας χώρας καθίσταται ευδιάκριτη η παράνομη μετακίνηση ή κατακράτηση του παιδιού από τη χώρα αυτή. Όταν όμως πριν από τη διακοπή της συμβίωσης των γονέων είχε μεταβληθεί η χώρα διαμονής τους, ή ακόμη όταν η χώρα διαμονής τους μεταβαλλόταν συχνά λόγω της δουλειάς του ενός γονέα ή διαφόρων άλλων παραγόντων, τότε τα πράγματα περιπλέκονται[64] και σε μία τέτοια περίπτωση το κατά πόσο υιοθετήθηκε ή όχι συνήθης διαμονή σε μία χώρα αποτελεί ουσιώδες θέμα το οποίο θα κρίνει και την υπόθεση[65].

Η συνήθης διαμονή καθορίζεται από τα γεγονότα της κάθε υπόθεσης[66]. Ακριβώς επειδή δεν αποτελεί τεχνικό όρο, οι διάφοροι παράμετροι που προσμετρούνται για τον καθορισμό της κρίνονται και αξιολογούνται σε κάθε υπόθεση ξεχωριστά και με διαφορετική βαρύτητα, ανάλογα από τα γεγονότα της[67].

---

[61] Αναστασία Γραμματικάκη – Αλεξίου, ό.π. σελ. 95.
[62] Nigel Lowe, Some moot points on the 1980 Hague Abduction Convention, Victoria University of Wellington Law Review, Volume 46, Issue 3, 2015, σελ. 694.
[63] Jeff Atkinson, Symposium: Divorcing the multi-national family, Oklahoma Law Review, Volume 63, Number 4, 2011, σελ. 648.
[64] Αναστασία Γραμματικάκη – Αλεξίου, ό.π. σελ. 96 επ.
[65] Βλέπε: Έφεση υπ' αρ. 18/2008, Χάρης Φασαρίας ν. Υπουργού Δικαιοσύνης και Δημοσίας Τάξεως (ως Κεντρική Αρχή με βάση το νόμο 11(ΙΙΙ)/1994, ύστερα από εξουσιοδότηση της Ulrika Palmqvist) http://www.cylaw.org/cgi-bin/open.pl?file=/apofaseis/aad/meros_1/2008/rep/2008_1_1024.htm.
[66] Βλέπε: Έφεση υπ' αρ. 18/2008, ό.π.
[67] Βλέπε: Εκλογική αίτηση υπ' αρ. 1/2002 (Αρ. 2), Μιχάλη Στυλιανού – Κόρακα ν. Αγαθάγγελου (Άγγελου) Γεωργίου, κ.α. http://www.cylaw.org/cgi-bin/open.pl?file=/apofaseis/aad/meros_1/2004/rep/2004_1_1935.htm.

2.1.1. Πώς Καθορίζεται

Όταν η επιμέλεια του παιδιού ασκείται και από τους δυο του γονείς τότε η συνήθης διαμονή του καθορίζεται από κοινού[68], ενώ στις περιπτώσεις τις οποίες η επιμέλεια του ασκείται μόνο από τον ένα του γονέα, τότε μόνο αυτός μπορεί να καθορίσει τη συνήθη διαμονή του. Όπως αναφέρεται και στη Χάρης Φασαρίας v. Υπουργού Δικαιοσύνης και Δημοσίας Τάξεως: «Είναι θεμελιωμένο επίσης ότι τα ανήλικα παιδιά έχουν την ίδια συνήθη διαμονή με τους γονείς τους ή με το γονέα με τον οποίο διαμένουν». Για τα ζευγάρια που ζουν μαζί συνήθης διαμονή θεωρείται το μέρος εκείνο που οικειοθελώς επέλεξαν να ζήσουν ως μέρος της συνήθους πορείας της ζωής τους για το συγκεκριμένο χρόνο. Οπότε, πέρα από τη φυσική τους παρουσία, η πρόθεση των γονέων[69] να ζήσουν μαζί σε μία χώρα για ένα χρονικό διάστημα είναι παράγοντας που μπορεί να προσμετρήσει θετικά ώστε να υπάρξει εύρημα για απόκτηση συνήθους διαμονής εκεί. Συνεπώς, αυτό που απαιτείται είναι η συνύπαρξη τόσο του corpus όσο και του animus, τόσο του βουλητικού όσο και του πραγματικού στοιχείου.

Σχετικά με την αλλαγή της συνήθους διαμονής, στην Υπουργού Δικαιοσύνης και Δημόσιας Τάξης v. Νίκη Αλεξάνδρου αναφέρεται πως: «Η συνήθης διαμονή των παιδιών μπορεί να αλλάξει μόνο εάν οι γονείς έχουν κοινό κατασταλαγμένο σκοπό (settled purpose) για την αλλαγή», ενώ στη Χάρης Φασαρίας v. Υπουργού Δικαιοσύνης και Δημοσίας Τάξεως αναφέρεται επίσης πως: «Η αλλαγή της συνήθους διαμονής των παιδιών μπορεί να αλλάξει μόνον όταν οι γονείς έχουν κοινή πρόθεση να αλλάξουν τη δική τους συνήθη διαμονή». Αυτό σημαίνει ότι είναι αναγκαίο να υπάρχει κοινή πρόθεση των γονέων για εγκατάσταση σε μία νέα χώρα αλλά και κοινή πρόθεσή τους για την εγκατάλειψη της συνήθους διαμονής τους και την απόκτηση μίας νέας συνήθους διαμονής στη νέα αυτή χώρα. Ο σκοπός που συνοδεύει την πρόθεση των μερών για αλλαγή της διαμονής τους μπορεί να είναι είτε γενικός, είτε συγκεκριμένος και ομοίως η διάρκεια της παραμονής τους στη χώρα αυτή μπορεί να είναι καθορισμένης, μικρής ή μεγάλης, ακόμα και αόριστης διάρκειας[70]. Αυτό που έχει σημασία είναι η πρόθεση για

[68] Αναστασία Γραμματικάκη – Αλεξίου, ό.π. σελ. 98.
[69] Βλέπε: Re J.S. (Private International Adoption) [2000] 2 FLR 638 https://assets.hcch.net/incadat/fullcase/0479.htm.
[70] Jeff Atkinson, ό.π. σελ 649.

αλλαγή της διαμονής τους στη νέα αυτή χώρα αλλά και η ύπαρξη σκοπού ο οποίος θα έχει επαρκή βαθμό συνέχειας ώστε να καθίσταται κατασταλαγμένος[71].

Κατά τη διαπίστωση της ύπαρξης πρόθεσης στο ζευγάρι για αλλαγή της συνήθους διαμονής του λαμβάνεται υπόψη ο χρόνος που προηγείται της αλλαγής αυτής. Οι ενέργειες και η εν γένει συμπεριφορά του ζευγαριού κατά το χρονικό αυτό διάστημα είναι τα στοιχεία αυτά που θα προσμετρήσουν, θετικά ή αρνητικά, κατά την εξαγωγή του συμπεράσματος της ύπαρξης τέτοιας πρόθεσης. Στη Χάρης Φασαρίας v. Υπουργού Δικαιοσύνης και Δημοσίας Τάξεως κρίθηκε ότι οι ενέργειες και πράξεις των διαδίκων που έλαβαν χώρα ακόμα και μετά την άφιξή τους στη νέα χώρα διαμονής είναι εξίσου ουσιώδεις με αυτές που προηγήθηκαν, εφόσον οι πρώτες μεταφράζουν στην πράξη την αρχική πρόθεση των μερών και θεωρούνται ενδεικτικές της ύπαρξης ή μη ενός κατασταλαγμένου σκοπού. Στην ίδια όμως απόφαση η μειοψηφία των δικαστών που επανεξέτασε την υπόθεση διαφώνησε με αυτή την άποψη και θεώρησε εσφαλμένη την εξαγωγή συμπεράσματος ως προς την ύπαρξη πρόθεσης για αλλαγή της συνήθους διαμονής του ζεύγους, εξετάζοντας τις πράξεις, ενέργειες και δηλώσεις του πατέρα που ακολούθησαν την αλλαγή αυτή. Σύμφωνα με την άποψη της μειοψηφίας κρίσιμος χρόνος για την εξαγωγή οποιουδήποτε συμπεράσματος, σχετικά με την ύπαρξη τέτοιας πρόθεσης, είναι μόνο ο χρόνος πριν τη μετάβαση των μερών στη νέα χώρα διαμονής τους. Η άποψη αυτή υιοθετήθηκε και στην Υπουργού Δικαιοσύνης και Δημόσιας Τάξης v. Νίκη Αλεξάνδρου. Εντούτοις, ορθότερη κρίνεται από πλευράς μας η άποψη που υποστήριξε και τελικώς υιοθέτησε η πλειοψηφία στη Χάρης Φασαρίας v. Υπουργού Δικαιοσύνης και Δημοσίας Τάξεως, καθώς οι ενέργειες που λαμβάνουν χώρα αμέσως μετά την εγκατάσταση των μερών σε ένα κράτος μπορούν όντως να επιβεβαιώσουν ή να διαψεύσουν την ύπαρξη του κοινού κατασταλαγμένου σκοπού των μερών.

Η διάρκεια παραμονής[72] σε μία χώρα είναι ακόμα ένας παράγοντας που λαμβάνεται υπόψη και συνυπολογίζεται κατά τον καθορισμό της συνήθους διαμονής ενός ζευγαριού. Το χρονικό αυτό διάστημα είναι μεν σημαντικό όμως επειδή δεν προκαθορίζεται δεν είναι από μόνο του επαρκές ώστε να υπάρξει εύρημα για απόκτηση συνήθους διαμονής σε μία χώρα. Αυτό που λαμβάνεται κυρίως υπόψη στον υπολογισμό του χρόνου αυτού είναι τα γεγονότα που έλαβαν χώρα τότε ώστε να κριθεί κατά πόσον η διαμονή του ζευγαριού στη συγκεκριμένη

[71] Βλέπε: Έφεση υπ' αρ. 18/2008, ό.π.
[72] Nigel Lowe, ό.π. σελ. 696.

χώρα καθίσταται συνήθης ή έχει μία περισσότερο έκτακτη[73] ή προσωρινή μορφή. Ωστόσο, για να καταστεί συνήθης μία διαμονή είναι απαραίτητο να έχει και ορισμένη διάρκεια[74] ώστε να αντανακλά ένα επαρκή βαθμό μονιμότητας[75]. Στη Χάρης Φασαρίας v. Υπουργού Δικαιοσύνης και Δημοσίας Τάξεως αναφέρεται ότι: «Ακόμη και η πάροδος ενός μηνός σε νέα χώρα μπορεί να θεωρηθεί ως ικανοποιητική για να υπάρξει εύρημα για απόκτηση νέας συνήθους διαμονής». Συνεπώς, ανάλογα από τα γεγονότα της κάθε υπόθεσης κρίνεται κατά πόσο το χρονικό διάστημα που διανύθηκε σε μία χώρα είναι ουσιώδες[76] ώστε να αποκτηθεί εκεί συνήθης διαμονή.

Γενικά, οι παράγοντες που μπορούν να ληφθούν υπόψη κατά την κρίση της απόκτησης συνήθους διαμονής είναι αυτοί που προσδίδουν χαρακτηριστικά μονιμότητας στην εγκατάσταση των μερών σε μία χώρα. Οι κυριότεροι που συναντώνται είναι η ύπαρξη μόνιμης ή συνήθους κατοικίας για τη διαμονή της οικογένειας, η φοίτηση των παιδιών σε σχολεία, η επαγγελματική απασχόληση των γονέων[77], η γλώσσα ή οι οποιοιδήποτε δεσμοί με τη χώρα, ακόμη και η απλή αγάπη για το μέρος το οποίο έχει επιλεγεί για διαμονή[78]. Στο σημείο αυτό δε θα προχωρήσουμε στην εξαντλητική απαρίθμησή τους, η οποία είναι αδύνατη αλλά και περιττή, διότι η κάθε υπόθεση εξαρτάται και κρίνεται από τα δικά της στοιχεία και βασίζεται σε διαφορετικά πραγματικά περιστατικά και συνθήκες.

Πάντως, για να διαγνωστεί κατά πόσο αποκτήθηκε συνήθης διαμονή από ένα πρόσωπο σε μία χώρα λαμβάνονται υπόψη όλα εκείνα τα στοιχεία τα οποία μπορούν να μαρτυρήσουν τη σύνδεση του προσώπου αυτού με τη χώρα αλλά και την ενσωμάτωσή του στο κοινωνικό και οικογενειακό περιβάλλον[79] εκεί, σε ένα σημαντικό βαθμό, στο χρονικό διάστημα που διανύθηκε από την εγκατάσταση του εκεί μέχρι την αλλαγή της διαμονής του ή και μέχρι την εξέταση της υπόθεσής του και συνηγορούν υπέρ της απόκτησης συνήθους διαμονής στο μέρος εκείνο.

---

[73] Βλέπε: Έφεση υπ' αρ. 33/2009, Κωνσταντίνος Γιαννόπουλος v. Μόνικας Γιαννόπουλου http://www.cylaw.org/cgi-bin/open.pl?file=/apofaseis/aad/meros_1/2010/rep/2010_1_1917.htm.

[74] Βλέπε: Re J. (A Minor) (Abduction: Custody Rights) [1990] 2 AC 562, [1990] 2 All ER 961, [1990] 2 FLR 450, sub nom C. v. S. (A Minor) (Abduction) https://assets.hcch.net/incadat/fullcase/0002.htm.

[75] Nigel Lowe, ό.π. σελ. 696.

[76] Βλέπε: Έφεση υπ' αρ. 18/2008, ό.π.

[77] Βλέπε: Έφεση υπ' αρ. 33/2009, ό.π.

[78] Βλέπε: Αίτηση υπ' αρ. 7/12, Υπουργού Δικαιοσύνης και Δημόσιας Τάξης (ως Κεντρική Αρχή με βάση το νόμο 11(ΙΙΙ)/1994, ύστερα από εξουσιοδότηση του Βασίλη Σταυρίδη) v. Νίκη Αλεξάνδρου http://www.cylaw.org/cgi-bin/open.pl?file=/apofaseised/oik/2012/2320120390.htm.

[79] Βλέπε: Mercredi v. Chaffe (Case C-497/10, PPU) http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=83470&pageIndex=0&doclang=en&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=10480.

2.1.1.1. Η Κατάσταση στο Μυαλό του Παιδιού

Σύμφωνα με την πρόσφατη απόφαση του Ανωτάτου Δικαστηρίου του Ηνωμένου Βασιλείου Re LC (Children) [2014] UKSC 1[80], κατά τον καθορισμό της συνήθους διαμονής ενός παιδιού μπορεί να ληφθεί υπόψη και η κατάσταση που υπάρχει στο μυαλό του σχετικά με τη φύση και την ποιότητα της διαμονής του σε μία χώρα. Η οπτική ενός παιδιού περί των πραγμάτων στη διάρκεια της παραμονής του σε ένα μέρος δύναται να εξετάζεται από το δικαστήριο ως πραγματικό περιστατικό και εφόσον η ηλικία και ο βαθμός ωριμότητας του το επιτρέπουν θα λαμβάνεται υπόψη ως θέμα γεγονότων[81].

Η συγκεκριμένη απόφαση αφορούσε την αίτηση της μητέρας για την επιστροφή των τεσσάρων ανήλικων παιδιών της στην Ισπανία. Κατά τον καθορισμό της συνήθους διαμονής τους το Ανώτατο Δικαστήριο αποφάσισε ομόφωνα ότι η μεγαλύτερη κόρη, η οποία ήταν έφηβη και είχε τον απαραίτητο βαθμό ωριμότητας, δε μοιραζόταν την ίδια συνήθη διαμονή με τη μητέρα της αλλά είχε καθορίσει τη δική της συνήθη διαμονή βάσει της κατάστασης περί των πραγμάτων που είχε στο μυαλό της κατά την περίοδο της παραμονής τους στην Ισπανία.

Παρά την ύπαρξη ομοφωνίας ως προς τη σχετικότητα αυτής της παραμέτρου στον προσδιορισμό της συνήθους διαμονής ενός παιδιού οι δικαστές διχάστηκαν[82] σχετικά με την ισχύ της απόφασης αυτής μόνο ως προς το μεγαλύτερο παιδί ή την επέκτασή της και στα υπόλοιπα τρία. Η πλειοψηφία υποστήριξε ότι η εν λόγω απόφαση αφορά μόνο το μεγαλύτερο παιδί και δε θα έπρεπε να επεκταθεί στα υπόλοιπα, ενώ η μειοψηφία υποστήριξε ότι η απόφαση περί το μεγαλύτερο θα πρέπει να συμπαρασύρει και τα μικρότερα. Επειδή η συγκεκριμένη παράμετρος αποτελεί νέα προσθήκη στους παράγοντες καθορισμού της συνήθους διαμονής ενός παιδιού απομένει να δούμε είναι ποια από τις δύο απόψεις θα υιοθετηθεί και θα επικρατήσει τελικά σε μεταγενέστερες αποφάσεις.

Πάντως, ορθότερη από πλευράς μας κρίνεται η άποψη που υποστήριξε η μειοψηφία των δικαστών η οποία θεωρεί ότι τα παιδιά μιας οικογένειας μοιράζονται την ίδια συνήθη διαμονή, ασχέτως αν αυτή είναι διαφορετική από τη συνήθη διαμονή του γονέα με τον οποίο διαμένουν. Όταν, επομένως, λαμβάνεται ως θέμα γεγονότων

---

[80] Re LC (Children) (International Abduction: Child's Objections to Return) [2014] UKSC 1, [2014] 2 W.L.R. 124 https://www.supremecourt.uk/decided-cases/docs/UKSC_2013_0221_Judgment.pdf.
[81] Rob George, The Journal of Social Welfare & Family Law, Vol. 36, No. 3, 2014, σελ. 312.
[82] Nigel Lowe, ό.π. σελ. 697.

η κατάσταση περί των πραγμάτων που επικρατεί στο μυαλό του μεγαλύτερου και ωριμότερου παιδιού μία οικογένειας και υπολογίζεται κατά τον καθορισμό της συνήθους διαμονής του, ορθότερο είναι η παράμετρος αυτή να υπολογίζεται και κατά τον καθορισμό της συνήθους διαμονής των υπόλοιπων μικρότερων παιδιών της οικογένειας αυτής. Σε αντίθετη περίπτωση, με την επιστροφή ή μη του ενός μόνο από αυτά, ελλοχεύει ο κίνδυνος της ψυχικής δοκιμασίας και αναστάτωσής τους αφού τα παιδιά θα αναγκάζονται να απομακρυνθούν για αόριστο χρονικό διάστημα και θα έρχονται αντιμέτωπα με μία κατάσταση εξαιρετικά βλαπτική και ψυχοφθόρα, με αποτέλεσμα να εκτίθενται από την ίδια τη σύμβαση και τους εφαρμοστές της στους κινδύνους που η ίδια καλείται να αποτρέψει. Κάτι τέτοιο θα ήταν εκ διαμέτρου αντίθετο με το σκοπό και το πνεύμα της σύμβασης.

2.1.2. Η Συνήθης Διαμονή των Βρεφών

Επίσης πρόσφατη είναι και η συζήτηση που έχει ξεκινήσει σχετικά με τη συνήθη διαμονή των βρεφών. Τα βρέφη, όπως και παιδιά μεγαλύτερης ηλικίας, μοιράζονται την ίδια συνήθη διαμονή με το άτομο ή τα άτομα που ασκούν τη επιμέλειά τους[83]. Στη Delvoye v. Lee[84] το δικαστήριο υποστήριξε ότι ένα βρέφος δε μπορεί να έχει την πρόθεση ή την ικανότητα να αποκτήσει διαφορετική συνήθη διαμονή από αυτή των γονέων του, οπότε είναι αδύνατο να γίνει οποιαδήποτε διάκριση μεταξύ της συνήθους διαμονής τους. Κατά συνέπεια, για να καθοριστεί η συνήθης διαμονή ενός βρέφους θα πρέπει απαραίτητα να καθοριστεί αυτή των γονέων του. Όπως επισημάνθηκε στη Nunez-Escudero v. Tice-Menley[85], η άποψη της μητέρας ότι η συνήθης διαμονή του παιδιού της, το οποίο ήταν βρέφος, προέρχεται μόνο από αυτήν είναι ασυμβίβαστη με τη σύμβαση. Η αποδοχή μιας τέτοιας άποψης θα σήμαινε, κατά την άποψή μας, την επιβράβευση του απαγωγέα, θα δημιουργούσε το αμάχητο τεκμήριο ότι η συνήθης διαμονή των βρεφών ακολουθεί πάντα αυτή της μητέρας τους και θα αποτελούσε η ίδια η σύμβαση προτροπή αλλά και καταφύγιο για τις επίδοξες μητέρες – απαγωγείς.

---

[83] Βλέπε: W. and B. v. H. (Child Abduction: Surrogacy) [2002] 1 FLR 1008 https://assets.hcch.net/incadat/fullcase/0470.htm.
[84] Delvoye v. Lee, 329 F.3d 330 (3rd Cir. 2003) https://assets.hcch.net/incadat/fullcase/0529.htm.
[85] Nunez-Escudero v. Tice-Menley, 58 F.3d 374 (8th Cir. 1995) https://assets.hcch.net/incadat/fullcase/0098.htm.

Απαραίτητη προϋπόθεση για να μοιραστεί ένα βρέφος την ίδια συνήθη διαμονή με τους γονείς του σύμφωνα με τη Delvoye v. Lee είναι η παρουσία του στο μέρος αυτό, έστω για κάποιο χρονικό διάστημα. Σύμφωνα με την άποψη αυτή στην περίπτωση που το βρέφος δεν έχει υπάρξει στη χώρα της συνήθους διαμονής των γονέων του, όχι μόνο δεν αποκτά συνήθη διαμονή εκεί, αλλά δεν αποκτά καθόλου συνήθη διαμονή. Την άποψη αυτή συμμερίστηκε το δικαστήριο στη W. and B. v. H. Η υπόθεση αυτή αφορούσε την παραβίαση μίας συμφωνίας παρένθετης μητρότητας μεταξύ των μερών εκ των οποίων μόνο ο πατέρας είχε βιολογικούς δεσμούς με τα δίδυμα βρέφη. Το γεγονός όμως ότι τα βρέφη αυτά δεν είχαν υπάρξει ποτέ στην Καλιφόρνια, που ήταν η συνήθης διαμονή των γονέων τους αλλά και το μέρος το οποίο προορίζονταν να γεννηθούν, ήταν αρκετό για το δικαστήριο ώστε να αποφασίσει ότι δεν είχαν αποκτήσει συνήθη διαμονή εκεί και κατ' επέκταση ότι η σύμβαση δε τύγχανε εφαρμογής. Παρόλο που η άποψη αυτή βρήκε αντίκρισμα και στην A (Children) (AP)[86], εντούτοις, η μειοψηφία δεν αποδέχτηκε ότι η παρουσία του βρέφους σε μία χώρα πρέπει να αποτελεί ελάχιστη απαίτηση για την απόκτηση της συνήθους διαμονής του εκεί. Σύμφωνα με την άποψη της μειοψηφίας, εφόσον η συνήθης διαμονή μπορεί να συνυπάρξει με την προσωρινή απουσία, όπως συμβαίνει στις περιπτώσεις των διακοπών, τότε η φυσική παρουσία δεν είναι απαραίτητη για την απόκτησή της. Ως εκ τούτου, η συνήθης διαμονή μπορεί να αποκτηθεί έστω κι αν δεν υπάρξει αυτή η φυσική παρουσία, ειδικά στις περιπτώσεις που η ύπαρξη της τελευταίας εμποδίζεται από ανωτέρα βία. Η άποψη αυτή μας βρίσκει απόλυτα σύμφωνους. Σε αντίθετη περίπτωση τα βρέφη καταλήγουν να μην έχουν καθόλου συνήθη διαμονή ή αναγκάζονται να απομακρυνθούν από τα υπόλοιπα μέλη της οικογένειάς τους και να παραμένουν με τον απαγωγέα, όπως συνέβη στις W. and B. v. H. και A (Children) (AP) αντίστοιχα. Η κατάληξη αυτής της τακτικής είναι να διασπάται η οικογενειακή μονάδα της οποίας μέλη ήταν τα βρέφη αυτά και να μένουν απροστάτευτα από τη σύμβαση.

Για να καθοριστεί η συνήθης διαμονή ενός βρέφους θα πρέπει το δικαστήριο να λάβει υπόψη του όλα εκείνα τα στοιχεία τα οποία μπορούν να αποδείξουν την ενσωμάτωσή του στο οικογενειακό και κοινωνικό περιβάλλον μίας χώρας αλλά και την πρόθεση των γονέων του για διαμονή στη χώρα αυτή. Τα στοιχεία που λαμβάνονται υπόψη κατά τον καθορισμό του οικογενειακού και κοινωνικού

[86] In the matter of A (Children) (AP) [2013] UKSC 60 http://www.familylawweek.co.uk/site.aspx?i=ed116607.

περιβάλλοντος ενός βρέφους διαφέρουν από αυτά που λαμβάνονται υπόψη κατά τον καθορισμό του οικογενειακού και κοινωνικού περιβάλλοντος ενός μεγαλύτερου παιδιού. Όπως έχει λεχθεί και στη Mercredi v. Chaffe[87], τα βρέφη μοιράζονται απαραίτητα το οικογενειακό και κοινωνικό περιβάλλον του κύκλου των ατόμων από τα οποία εξαρτώνται. Οπότε, είναι απαραίτητο να αξιολογηθεί προηγουμένως η ενσωμάτωση των τελευταίων στο οικογενειακό και κοινωνικό περιβάλλον μίας χώρας ώστε βάσει αυτής να καθοριστεί το οικογενειακό και κοινωνικό περιβάλλον του βρέφους. Σύμφωνα με την απόφαση αυτή, σε τέτοιες περιπτώσεις το δικαστήριο θα πρέπει να συνυπολογίσει παράγοντες όπως είναι η διάρκεια παραμονής σε μία χώρα, οι συνθήκες και οι λόγοι παραμονής ή μετακίνησης εκεί, η προέλευση των γονέων, η σύνδεσή τους με τη χώρα αυτή και άλλοι. Εναπόκειται στο εκάστοτε αρμόδιο δικαστήριο να διαπιστώσει τη συνήθη διαμονή ενός βρέφους λαμβάνοντας υπόψη του όλες τις περιστάσεις που προσιδιάζουν σε κάθε επιμέρους υπόθεση.

2.2. Το Συμφέρον του Παιδιού

Στο προοίμιο της σύμβασης τονίζεται ότι «...το συμφέρον του παιδιού είναι πρωταρχικής σημασίας για κάθε ζήτημα σχετικά με την επιμέλειά του». Η φράση αυτή αποτελεί το πνεύμα μέσα στο οποίο κινείται ολόκληρη η σύμβαση και λειτουργεί ως υπόβαθρο τόσο για τους εφαρμοστές της όσο και για τα ενδιαφερόμενα μέρη. Συνεπώς, τα κράτη που υπέγραψαν τη σύμβαση συμφώνησαν ότι κατά την εφαρμογή της θα λειτουργούν έχοντας ως κατευθυντήρια γραμμή[88] την εξυπηρέτηση του συμφέροντος αυτού.

Η προστασία του συμφέροντος του παιδιού[89] επιτυγχάνεται με την επίτευξη του σκοπού της σύμβασης, δηλαδή την επιστροφή του[90] στο γονέα από τον οποίο μετακινήθηκε ή κατακρατήθηκε παράνομα ή, προληπτικά, με την αποτροπή μίας τέτοιας μετακίνησης ή κατακράτησης. Με άλλα λόγια, ο σκοπός της σύμβασης αποτελεί το μέσο με το οποίο επιδιώκεται η προστασία του συμφέροντος αυτού. Εφόσον η απομάκρυνση ενός παιδιού από το γονέα που ασκούσε την επιμέλειά του

[87] Mercredi v. Chaffe (Case C-497/10 PPU), ό.π.
[88] Αναστασία Γραμματικάκη – Αλεξίου, ό.π. σελ. 50.
[89] Βλέπε: Έφεση υπ' αρ. 152 (Αρ. 2), ό.π.
[90] Βλέπε: Αίτηση υπ' αρ. 1/12 (Αίτηση ημερ. 8.3.2013), Υπουργού Δικαιοσύνης και Δημοσίας Τάξεως (ως Κεντρική Αρχή με βάση το νόμο 11(ΙΙΙ)/1994, ύστερα από εξουσιοδότηση της Zahide Suleyman) v. Ξενοφών Κώστα Ιωάννου http://www.cylaw.org/cgi-bin/open.pl?file=/apofaseised/oik/2013/3320130057.htm.

αποτελεί απαγωγή η οποία πλήττει το συμφέρον του, η επαναφορά των πραγμάτων στην κατάσταση που προϋπήρχε της απαγωγής, με την επιστροφή του παιδιού, θεωρείται ο καλύτερος τρόπος προστασίας του.

Ο παράγοντας χρόνος είναι ένα καίριο σημείο για την επιτυχή πραγματοποίηση του σκοπού αυτού στο οποίο η σύμβαση έχει δώσει μεγάλη έμφαση ώστε να προστατεύσει το συμφέρον αυτό[91]. Τα συμβαλλόμενα κράτη κατά την εφαρμογή των διατάξεων της οφείλουν να εφαρμόζουν τις πιο απλές και ταχείες διαδικασίες[92] για την επιστροφή του παιδιού. Παράλληλα δύνανται να τηρούν μικρά χρονοδιαγράμματα για την περάτωση των υποθέσεων απαγωγής και σε περίπτωση επιτυχίας μίας αίτησης να διατάζουν την άμεση επιστροφή των παιδιών ώστε να προστατευθούν τα συμφέροντά τους. Όπως αναφέρεται και στην Υπουργού Δικαιοσύνης και Δημοσίας Τάξεως ν. Χάρη Φασαρία: «Η Σύμβαση απαιτεί ιδιαίτερα μεγάλη ταχύτητα ενεργειών έτσι ώστε να αποτρέπονται ανεπανόρθωτες βλάβες, αντίθετες με το συμφέρον του παιδιού», ενώ στην Ιωάννης Σάββα ν. Υπουργού Δικαιοσύνης και Δημοσίας Τάξεως (Αρ. 1) αναφέρεται επίσης πως: «Η έγκαιρη υλοποίηση της εκκαλούμενης απόφασης ευθυγραμμίζεται με τους στόχους της Σύμβασης που έχει ως κεντρικό άξονα την ευημερία των ανηλίκων και την προστασία των συμφερόντων τους». Όσο περισσότερο χρόνο παραμένει ένα παιδί στη χώρα στην οποία έχει απαχθεί τόσο πιο δύσκολη είναι η αποκατάσταση της σχέσης του με το γονέα που έχει μείνει πίσω.

Παρόλ' αυτά σε ορισμένες περιπτώσεις η ίδια η σύμβαση επιτρέπει την παράταση της παραμονής ενός παιδιού στη χώρα απαγωγής επιμηκύνοντας έτσι το καθεστώς παρανομίας που δημιούργησε η απομάκρυνσή του από τη χώρα διαμονής του, για λόγους που σχετίζονται και πάλι με την εξυπηρέτηση του συμφέροντός του. Η σημασία που έχει δοθεί από τους δημιουργούς της σύμβασης στο συμφέρον του παιδιού δημιούργησε τις λεγόμενες «εξαιρέσεις» οι οποίες σε ορισμένες περιπτώσεις μπορούν να επηρεάσουν σημαντικά το σκοπό της[93]. Οι εξαιρέσεις αυτές κινούνται στο ίδιο πνεύμα προστασίας του συμφέροντος του παιδιού και μάλιστα επιτρέπονται από την ίδια τη σύμβαση, όποτε κριθεί αναγκαίο, αποκλείοντας έτσι την επιστροφή του παιδιού στη χώρα που βρισκόταν πριν από την απαγωγή.

---

[91] Taryn Lindhorst/Jeffrey L. Edleson, ό.π. σελ. σελ. 7, βλ. επίσης Rhona Schuz, ό.π. σελ. 11 και 62.
[92] Ved Kumari/Susan L. Brooks, ό.π. σελ. σελ. 154.
[93] Elisa Pérez-Vera, ό.π. σ. 428.

Δεδομένου ότι στις περισσότερες περιπτώσεις απαγωγών οι γονείς – απαγωγείς επικαλούνται τα συμφέροντα των παιδιών τους[94] ως το λόγο της απαγωγής αλλά και ως υπεράσπιση στην αίτηση επιστροφής του άλλου γονέα καθίσταται απαραίτητη η αξιολόγηση του πραγματικού συμφέροντος[95] του παιδιού ξεχωριστά σε κάθε υπόθεση. Η διαδικασία αξιολόγησης πραγματοποιείται από το δικαστή ο οποίος εξετάζει τα πραγματικά περιστατικά και ακολουθώντας τα γενικά κριτήρια και κατευθύνσεις καταλήγει στην κρίση του. Κατά συνέπεια, η επιστροφή ή μη ενός παιδιού είναι έργο που ανήκει αποκλειστικά στη διακριτική ευχέρεια του δικαστηρίου το οποίο είναι αρμόδιο και αποφασίζει έχοντας πάντα ως γνώμονα το συμφέρον αυτό.

Για να επιτευχθεί όμως η προστασία του συμφέροντος του παιδιού, μέσω του σκοπού της σύμβασης, θα πρέπει οι εξαιρέσεις για την επιστροφή του να παραμένουν εξαιρέσεις και να μην καθίστανται κανόνες. Η επίκληση και η χρήση τους πρέπει να γίνεται με φειδώ και μόνο στις περιπτώσεις τις οποίες η επιστροφή θα καθίσταται πραγματικά ασύμφορη για το παιδί. Όπου, δηλαδή, η περίπτωση επιστροφής του θα βλάψει αντί να προστατεύσει το συμφέρον του, τότε μόνο η απόφαση του δικαστηρίου θα πρέπει να αποκλίνει από το σκοπό της σύμβασης. Αυτό που πρέπει να εξετάζει ο δικαστής ενασκώντας τη διακριτική του ευχέρεια είναι το γενικότερο συμφέρον του παιδιού και όχι το καλύτερο συμφέρον του[96]. Ο όρος «καλύτερο συμφέρον» αφορά την ευημερία του παιδιού η οποία επηρεάζεται από μία σειρά παραγόντων, διαφορετικών από αυτούς που καθορίζουν το γενικό συμφέρον του στις περιπτώσεις διεθνών απαγωγών και οι οποίοι σχετίζονται με την κατάσταση του παιδιού και των γονέων του και αποβλέπουν στην καλύτερη εξυπηρέτηση του πρώτου. Οι παράγοντες αυτοί είναι η ηλικία, το επίπεδο ωριμότητας του παιδιού, η παρουσία ή απουσία των γονέων, το περιβάλλον και οι εμπειρίες του παιδιού κ.α. Το καλύτερο συμφέρον του παιδιού αποφασίζεται από τα δικαστήρια της χώρας της συνήθους διαμονής του[97]. Σε κάθε περίπτωση ο δικαστής οφείλει να θυμάται ότι ο σκοπός της σύμβασης είναι η επιστροφή του παιδιού και όχι η ευημερία του[98].

Τα συμφέροντα των παιδιών θα πρέπει να ερμηνεύονται και να αξιολογούνται με ιδιαίτερη προσοχή, ειδικότερα στις περιπτώσεις απαγωγών που αφορούν

---

[94] Ved Kumari/Susan L. Brooks, ό.π. σελ. 156.
[95] Elisa Pérez-Vera, ό.π. σ. 431.
[96] Βλέπε: Asvesta v. Petroutsas, 2010 U.S. Dist. LEXIS 47872 (N.D. Cal., Apr. 19, 2010) http://www.missingkids.org/en_US/HagueLitigationGuide/Asvesta.pdf.
[97] Βλέπε: Αίτηση υπ' αρ. 1/12, ό.π.
[98] Βλέπε Έφεση υπ' αρ. 152 (Αρ. 2), ό.π.

περισσότερα από ένα παιδιά μίας οικογένειας. Η οποιαδήποτε απόφαση που τα απομακρύνει μπορεί να αποδειχθεί αντίθετη γι' αυτά. Σε καμία περίπτωση πάντως δε θα πρέπει να εκτίθενται από την απόφαση σε οποιαδήποτε φυσική ή ψυχική δοκιμασία ή σε άλλη αφόρητη κατάσταση και καταλήγουν να μένουν απροστάτευτα από την ίδια σύμβαση. Κατά την αξιολόγηση των περιστάσεων μίας υπόθεσης είναι αναγκαίο ο δικαστής να έχει στο νου του ότι η απόφαση για επιστροφή ή μη πρέπει να αφορά όλα τα παιδιά της οικογένειας. Καθώς τα παιδιά μίας οικογένειας μοιράζονται το ίδιο περιβάλλον, στο οποίο περιλαμβάνονται και τα αδέρφια τους, η απομάκρυνσή τους από αυτό θα μπορούσαμε να πούμε ότι ισοδυναμεί με απαγωγή.

Όπως έχουμε ήδη αναφέρει, τόσο η επιστροφή του παιδιού όσο και η μη επιστροφή του, για μία από τις προτεινόμενες εξαιρέσεις, διατάζονται μετά από αξιολόγηση του συμφέροντός του. Στις περιπτώσεις των υποθέσεων που αφορούν αδέρφια τα συμφέροντά τους θα πρέπει να ερμηνεύονται ομαδικά. Στην A (Children) (AP), ανωτέρω, αποφασίστηκε ότι το μικρότερο παιδί δε μπορούσε να αποκτήσει την ίδια συνήθη διαμονή με τα αδέρφια του γιατί γεννήθηκε και έζησε στο Πακιστάν και, επομένως, η σύμβαση δε μπορούσε να εφαρμοστεί. Η περίπτωση αυτή αφορούσε τη βίαιη κατακράτηση της μητέρας και των τριών παιδιών της οικογένειας στο Πακιστάν από τον πατέρα. Κατά την παραμονή τους εκεί η μητέρα έμεινε έγκυος το τέταρτο παιδί τους και όταν κατάφερε να διαφύγει έθεσε σε λειτουργία το μηχανισμό της σύμβασης για να επιστρέψουν τα παιδιά στην Αγγλία. Παρά το γεγονός ότι η γέννηση και παραμονή του μικρότερου παιδιού στο Πακιστάν προήλθαν από εξαναγκασμό αυτό δεν ήταν αρκετό, σύμφωνα με την άποψη του δικαστηρίου, ώστε να προσμετρήσει στον καθορισμό της συνήθους διαμονής του. Είναι άποψή μας ότι η συγκεκριμένη απόφαση ήταν αντίθετη στα συμφέροντα των παιδιών. Η απόρριψη της αίτησης της μητέρας δεν ισοδυναμούσε μόνο με μη επιστροφή του παιδιού σε αυτή, αλλά και με μη επιστροφή του στα αδέρφια του. Η κατάσταση που δημιούργησε αυτή η απόφαση, με την απομάκρυνση των παιδιών, έθεσε σε κίνδυνο ψυχικής δοκιμασίας τόσο αυτό που έμεινε πίσω όσο και τα υπόλοιπα.

Σε κάθε περίπτωση το συμφέρον του παιδιού θα πρέπει να ερμηνεύεται διασταλτικά και με πολλή προσοχή, αλλιώς υπονομεύει ο κίνδυνος να παγιδευτεί ο ίδιος ο δικαστής από τη σύμβαση. Θα ήταν λίγο οξύμωρο η σύμβαση να προκαλεί τη βλάβη που η ίδια προσπαθεί να αποτρέψει. Είναι απαραίτητο το συμφέρον αυτό να ερμηνεύεται και να αξιολογείται τόσο κατά την εφαρμογή των εξαιρέσεων της σύμβασης όσο και κατά την αξιολόγηση των υπόλοιπων όρων της. Ιδιαίτερα όταν η

απαγωγή αφορά περισσότερα από ένα παιδιά μίας οικογένειας ο δικαστής οφείλει να είναι πολύ προσεκτικός κατά την αξιολόγησή του, για να μην πλήξει τα συμφέροντά τους και να τα τραυματίσει.

Κατά την αξιολόγηση των περιστάσεων και την οριοθέτηση του συμφέροντος του παιδιού τα συμφέροντα των γονέων του μπορεί να παραμεριστούν. Καθώς η σύμβαση εστιάζει στην προστασία των παιδιών τα οποία έχουν απαχθεί από τον ένα γονέα τους θα ήταν παράλογο να βραβεύονται οι τελευταίοι με την προστασία των συμφερόντων τους για μία κατάσταση που οι ίδιοι προκάλεσαν. Από την άλλη τα συμφέροντα των γονέων που μένουν πίσω, τα οποία έχουν θιγεί με την απαγωγή, υποχωρούν μπροστά σε αυτά των παιδιών. Όπως αναφέρεται και στην Ιωάννης Σάββα ν. Υπουργού Δικαιοσύνης και Δημοσίας Τάξεως (Αρ. 1): «Τα συμφέροντα του αιτητή, βρίσκονται σε δεύτερη μοίρα έναντι του συμφέροντος των ανηλίκων...». Συνεπώς, αυτό που ενδιαφέρει το δικαστήριο κατά την εφαρμογή της σύμβασης είναι μόνο η προστασία των συμφερόντων των παιδιών.

2.2.1. Πώς Οριοθετείται

Το συμφέρον του παιδιού είναι μία αόριστη νομική έννοια η οποία δε μπορεί να προσδιοριστεί με ευκολία. Η ίδια η σύμβαση επέλεξε να μην του δώσει συγκεκριμένη ερμηνεία ακριβώς επειδή τα περιστατικά κάθε υπόθεσης είναι διαφορετικά και ως εκ τούτου δε μπορεί να έχει εξαρχής ορισμένο περιεχόμενο. Το συμφέρον που η σύμβαση θέλει να προστατεύσει δεν είναι το συμφέρον ενός παιδιού μίας συγκεκριμένης υπόθεσης, αλλά το συμφέρον κάθε παιδιού που έχει θιγεί με μία απαγωγή. Συνεπώς, η αοριστία που χαρακτηρίζει τη συγκεκριμένη έννοια καθιστά αδύνατη την εκ προοιμίου ερμηνεία της και γι' αυτό επιβάλλει την εξατομίκευσή της από το εκάστοτε αρμόδιο δικαιοδοτικό όργανο σε κάθε ξεχωριστή περίπτωση.

Η οριοθέτηση του συμφέροντος ενός παιδιού εξαρτάται από τις ιδιαίτερες περιστάσεις της κάθε υπόθεσης αλλά και από διάφορους άλλους εξωγενείς παράγοντες. Το χρονικό σημείο κατά το οποίο καλείται κάποιος να εξετάσει το συμφέρον ενός παιδιού διαδραματίζει ουσιώδη ρόλο στην τοποθέτησή του. Η ηλικία[99] στην οποία βρίσκεται το παιδί κατά το χρόνο αυτό μπορεί να επηρεάσει την κρίση του δικαιοδοτικού οργάνου πάνω στο θέμα. Καθώς το συμφέρον ενός

[99] Elisa Pérez-Vera, ό.π. σ. 431.

παιδιού μεταβάλλεται χρόνο με το χρόνο, και ακόμα στις νηπιακές ηλικίες μήνα με το μήνα, η αξιολόγησή του δύναται να επηρεάζεται από το χρόνο αυτό. Επομένως, η ηλικία ενός παιδιού διαμορφώνει ανάλογα την κρίση του δικαστηρίου σχετικά με το συμφέρον του.

Σημαντικό ρόλο επίσης, κατά την οριοθέτηση του συμφέροντος ενός παιδιού, παίζει και η χώρα του δικαστηρίου[100] το οποίο καλείται να προβεί στη σχετική κρίση. Η θέση που κατέχει ένα παιδί στη χώρα αυτή αλλά και η αντίληψη που επικρατεί στη χώρα για το παιδί και το συμφέρον του μπορεί να επηρεάσει την εκτίμηση του δικαστή πάνω στο θέμα. Η αντίληψη για το παιδί και το συμφέρον του ενδέχεται να επηρεάζεται τόσο από τις θρησκευτικές και κοινωνικές πεποιθήσεις όσο και από το μορφωτικό και οικονομικό επίπεδο μίας χώρας[101]. Ακόμα και η αντίληψη περί του σοβαρού κινδύνου που ενδέχεται να διατρέξει το παιδί, σε περίπτωση επιστροφής του ή μη, μπορεί επίσης να απέχει στις διάφορες έννομες τάξεις[102]. Συνεπώς, το πολιτιστικό πλαίσιο μέσα στο οποίο κινούνται τα μέρη μιας υπόθεση μπορεί να επηρεάσει την εκτίμηση περί του συμφέροντος ενός παιδιού[103]. Φυσικά, σε οποιαδήποτε κοινωνία ο δικαστής δε θα θελήσει να λάβει απόφαση αντίθετη με το συμφέρον του παιδιού. Τουναντίον θα αξιολογήσει τις περιστάσεις και προσπαθώντας να εξυπηρετήσει το συμφέρον αυτό θα καταλήξει στην κρίση του η οποία, σε περίπτωση επηρεασμού του από τις αντιλήψεις που επικρατούν στη χώρα του, μπορεί να καταστεί επιβλαβής για το παιδί.

2.2.2. Ο Ρόλος του Δικαστή

Πέρα από τα πλαίσια οριοθέτησης και τους κανόνες εφαρμογής η τελική απόφαση περί του συμφέροντος ενός παιδιού επαφίεται στη διακριτική ευχέρεια του εκάστοτε αρμόδιου δικαστή. Το όργανο αυτό που είναι επιφορτισμένο με το βάρος της εξέτασης μίας υπόθεσης έχει και το βάρος της αξιολόγησης του συμφέροντος του παιδιού της συγκεκριμένης υπόθεσης. Κατά συνέπεια, ο ρόλος που μπορεί να διαδραματίσει ένας δικαστής κατά την εκτίμηση και οριοθέτηση του συμφέροντος αυτού έχει πολύ μεγάλη σημασία.

---

[100] Elisa Pérez-Vera, ό.π. σ. 431.
[101] Αναστασία Γραμματικάκη – Αλεξίου, ό.π. σελ. 47.
[102] Αναστασία Γραμματικάκη – Αλεξίου, ό.π. σελ. 121.
[103] Αναστασία Γραμματικάκη – Αλεξίου, ό.π. σελ. 46 επ.

Το εκάστοτε αρμόδιο δικαστικό όργανο κουβαλά το βάρος της αυξημένης ευθύνης του η οποία σε συνδυασμό με τη νομική του παιδεία μπορεί να εγγυηθεί το καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα στην αξιολόγηση του συμφέροντος ενός παιδιού. Εξετάζοντας τα ιδιαίτερα περιστατικά κάθε υπόθεσης και ακολουθώντας τα γενικά κριτήρια και τις κατευθυντήριες γραμμές ο δικαστής μπορεί να καταλήξει στην απόφασή του για το συγκεκριμένο ζήτημα. Σε κάθε περίπτωση ερμηνεύει τα πραγματικά περιστατικά και ανάλογα με την αντίληψή του γι' αυτά διαμορφώνει την κρίση του σχετικά με το συμφέρον του παιδιού.

Επιπλέον, κατά την εκτίμηση και την αξιολόγηση του συμφέροντος ενός παιδιού, η ιδιοσυστασία του δικαστή μπορεί να παίξει σημαντικό ρόλο στην απόφασή του. Πέραν από το ρόλο ως κριτής ένας δικαστής δεν παύει ποτέ να είναι και άνθρωπος. Κατόπιν τούτου, οι προσωπικές του αδυναμίες, πεποιθήσεις, αρχές και απόψεις μπορούν να επηρεάσουν και να διαμορφώσουν την κρίση του. Η ιδιότητα ενός δικαστή ως άνθρωπος δε μπορεί να παύσει κατά την ανάληψη των καθηκόντων του. Όση εμπειρία και να κουβαλά δε μπορεί να μένει ανεπηρέαστος από κάποια γεγονότα, ιδιαίτερα όταν αυτά αφορούν παιδιά. Αυτό βέβαια δε συνεπάγεται ότι ο δικαστής αγνοεί τους κανόνες και αποφασίζει σύμφωνα με τα προσωπικά του κριτήρια, απλά οι εκτιμήσεις του διαμορφώνονται λειτουργώντας εντός των συγκεκριμένων κανόνων σε συνδυασμό με την ανθρώπινή του ιδιότητα.

2.3. Οι Εξαιρέσεις στην Επιστροφή του Παιδιού

Είναι θεμελιωμένο ότι ο δικαστής είναι υποχρεωμένος να διατάξει την επιστροφή του παιδιού εφόσον πληρούνται οι προϋποθέσεις για τη στοιχειοθέτηση διεθνούς απαγωγής[104]. Είναι επίσης θεμελιωμένο ότι δίνεται η δυνατότητα μέσω της σύμβασης στο δικαστή να αρνηθεί την επιστροφή του παιδιού παρά την ύπαρξη όλων των στοιχείων τα οποία συνθέτουν μία διεθνή απαγωγή. Αυτή η επικύρωση της πράξης του απαγωγέα – γονέα με την απόρριψη της αίτησης δικαιολογείται μόνο για τους λόγους που η ίδια η σύμβαση μνημονεύει. Οι εξαιρέσεις αυτές, όπως έχει ήδη λεχθεί, έχουν θεσπιστεί για την αποτροπή βλαπτικών και μη αναστρέψιμων καταστάσεων για το παιδί ώστε να προστατευτεί το συμφέρον του. Στις περιπτώσεις αυτές η απόρριψη της αίτησης επιτρέπεται μεν από τη σύμβαση αλλά δεν επιβάλλεται και η σχετική απόφαση αφήνεται στη διακριτική ευχέρεια του

[104] Ved Kumari/Susan L. Brooks, ό.π. σελ. 156.

εκάστοτε αρμόδιου δικαστή. Για παράδειγμα αν ο δικαστής κατά την αξιολόγηση του συμφέροντος του παιδιού θεωρήσει ότι η επιστροφή του θα είναι υπέρμετρα ασύμφορη γι' αυτό τότε δύναται να αρνηθεί την επιστροφή του και να απορρίψει την αίτηση. Στις περιπτώσεις αυτές ο σκοπός της σύμβασης υποτάσσεται στο συμφέρον του παιδιού[105]. Παρόλ' αυτά ο δικαστής δεν εμποδίζεται επίσης από το να διατάξει την επιστροφή του υπό τις ίδιες συνθήκες. Θα πρέπει, πάντως, σε κάθε περίπτωση να μη ξεχνιέται ο εξαιρετικός χαρακτήρας των εν λόγω υπερασπίσεων, ώστε να μην υποσκελίζεται ο σκοπός της σύμβασης που είναι η επιστροφή του παιδιού πίσω στο γονέα από τον οποίο έχει αφαιρεθεί. Όπως αναφέρεται στην Ιωάννης Σάββα ν. Υπουργού Δικαιοσύνης και Δημοσίας Τάξεως (Αρ. 2): «Το Δικαστήριο ενασκώντας τη διακριτική του ευχέρεια πρέπει να δίδει βαρύτητα στο σημαντικό πρωταρχικό σκοπό της Σύμβασης που είναι η διασφάλιση της άμεσης επιστροφής των απαχθέντων παιδιών», αλλά και στη Μαρία-Άννα Christofil ν. Υπουργού Δικαιοσύνης και Δημοσίας Τάξεως: «...κατά την στάθμιση των διαφόρων παραγόντων που πρέπει να ληφθούν υπόψη, προεξάρχουσα σημασία έχει ο σκοπός της Σύμβασης, ο οποίος και θα πρέπει κατά την άσκηση της διακριτικής μας ευχέρειας, να διασφαλιστεί ευλαβικά...».

Κατά την εξέταση ορισμένων από τους λόγους εξαίρεσης δίνεται η δυνατότητα στο παιδί να ακουστεί. Το δικαίωμα ακρόασης του παιδιού έχει θεμελιωθεί στη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών του 1989 για τα δικαιώματα του παιδιού στην οποία θεσπίζεται το δικαίωμα της ελεύθερης έκφρασής του. Στο άρθρο 12 αυτής ορίζεται ότι στα πλαίσια της άσκησης του δικαιώματος αυτού θα πρέπει «...να δίνεται στο παιδί η δυνατότητα να ακούγεται σε οποιαδήποτε διοικητική ή δικαστική διαδικασία που το αφορά...». Οι απόψεις του παιδιού λαμβάνονται υπόψη από το δικαστήριο, ανάλογα από την ηλικία και το βαθμό ωριμότητάς του[106], και πολλές φορές συνεκτιμούνται στην απόφαση του δικαστή. Όπως αναφέρεται στην Υπουργού Δικαιοσύνης και Δημοσίας Τάξεως ν. Ξενοφών Κώστα Ιωάννου: «Δεν υπάρχει συγκεκριμένη ηλικία την οποία πρέπει να έχει ένα παιδί για να μπορούν να ληφθούν υπόψη οι επιθυμίες του. Φυσικά, όσο μεγαλύτερο είναι ένα παιδί είναι πιο πιθανό το Δικαστήριο να καταλήξει ότι είναι ώριμο». Η συμμετοχή του παιδιού στη διαδικασία επιστροφής δυνάμει της σύμβασης σε πολλές περιπτώσεις διευκολύνει το έργο του δικαστή καθώς μπορεί

[105] Elisa Pérez-Vera, ό.π. σ. 431.
[106] Σπυρίδων Βλ. Βρέλλης, Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο, Νομική Βιβλιοθήκη, εκδ.γ΄, Αθήνα, 2008, σελ. 326.

να καθορίσει την υπόθεση. Αυτό βέβαια δε συνεπάγεται ότι η αντίθεση στην επιστροφή του αποτελεί απαραίτητα εμπόδιο σε αυτή, έστω και αν διαπιστώνεται ότι το παιδί έχει φτάσει σε επαρκή βαθμό ωριμότητας[107]. Όπως επεσήμανε το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων στη Blaga v. Romania, το ότι η σύμβαση αναγνωρίζει στα παιδιά το δικαίωμα να έχουν φωνή και να εκφέρουν την άποψή τους δεν αντιστοιχεί αυτομάτως σε βέτο στην επιστροφή τους. Κατά συνέπεια, το εκάστοτε αρμόδιο δικαστήριο οφείλει να εξετάζει όλες τις πτυχές των περιστάσεων που περιβάλλουν το παιδί πριν ασκήσει τη διακριτική του ευχέρεια και αρνηθεί να διατάξει την επιστροφή του.

2.3.1. Η Προσαρμογή στο Νέο Περιβάλλον

Σύμφωνα με τη δεύτερη παράγραφο του άρθρου 12 της σύμβασης, αν κατά την ημερομηνία της έναρξης των διαδικασιών έχει παρέλθει περίοδος μεγαλύτερη του ενός έτους από την ημερομηνία της παράνομης μετακίνησης ή κατακράτησης του παιδιού η αρχή που επιλαμβάνεται της υπόθεσης δεν είναι υποχρεωμένη να διατάξει την επιστροφή του «...αν αποδειχθεί ότι το παιδί έχει ήδη προσαρμοσθεί στο νέο του περιβάλλον». Άρα, μόνη η πάροδος διαστήματος μεγαλύτερου του ενός έτους για την έναρξη των διαδικασιών δεν είναι αρκετή για να αποτελέσει εμπόδιο στην επιστροφή του παιδιού. Σε περίπτωση όμως που αποδειχθεί επιπλέον ότι το παιδί είναι ήδη προσαρμοσμένο στο νέο του περιβάλλον η αρμόδια αρχή έχει τη διακριτική ευχέρεια να απορρίψει την αίτηση. Το άρθρο 12 τελεί υπό την αίρεση[108] του άρθρου 13 το οποίο προβλέπει ότι σε συγκεκριμένες περιπτώσεις το Δικαστήριο μπορεί να αρνηθεί την επιστροφή.

Ένα παιδί το οποίο βρίσκεται σε ένα νέο περιβάλλον για χρονικό διάστημα περισσότερο του ενός έτους είναι πολύ φυσικό να έχει ήδη προσαρμοστεί σε αυτό. Στις περιπτώσεις αυτές η επιστροφή περικλείει τον κίνδυνο μίας ακόμα ψυχικής δοκιμασίας αφού θα το παιδί αναγκαστεί να βιώσει για μία ακόμα φορά έναν επώδυνο ξεριζωμό [109] από ένα περιβάλλον οικείο πλέον γι' αυτό. Όπως αναφέρεται στην Υπουργού Δικαιοσύνης και Δημόσιας Τάξης v. Νίκη Αλεξάνδρου: «...όταν το Δικαστήριο εξετάζει κατά πόσο το παιδί προσαρμόστηκε στο

[107] Βλέπε: Blaga v. Romania (Application No 54443/10) http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-145223.
[108] Βλέπε: Αίτηση υπ' αρ. 7/2012, ό.π.
[109] Βλέπε: Αίτηση υπ' αρ. 123/2007, ό.π.

καινούργιο περιβάλλον, δεν είναι αρκετό να λάβει υπόψη μόνο τα εξωτερικά χαρακτηριστικά της προσαρμογής, αλλά θα πρέπει να λάβει επίσης υπόψη τη συναισθηματική και ψυχολογική πλευρά της προσαρμογής». Πέραν από το ψυχολογικό πλήγμα της επιστροφής υπάρχει και η πιθανότητα της ανάκλησης των μνημών της προηγούμενης μετακίνησής του όταν έγινε η απαγωγή. Το παιδί παράλληλα με τον πόνο του νέου ξεριζωμού θα αναβιώνει την κατάσταση στην οποία βρέθηκε όταν αναγκάστηκε ξανά να αποχωριστεί τον ένα γονέα του αλλά και το περιβάλλον στο οποίο είχε συνηθίσει να ζει, πράγμα το οποίο θα αποτελέσει διπλό πλήγμα γι' αυτό.

Η συγκεκριμένη υπεράσπιση στοχεύει στην αποτροπή περισσότερης βλάβης από αυτή που είχε υποστεί το παιδί κατά τη μετακίνηση ή κατακράτησή του. Επομένως, το δικαστήριο κατά την εξέταση του συμφέροντος του παιδιού πρέπει να σταθμίζει το βάρος του κινδύνου της ψυχολογικής ζημίας που θα φέρει η επιστροφή του έναντι των ψυχολογικών συνεπειών που θα έχει η άρνηση της επιστροφής[110].

Το εκάστοτε αρμόδιο δικαστήριο είναι επιφορτισμένο με την εκτίμηση των αποδεικτικών στοιχείων τα οποία κατατίθενται στο δικαστήριο προς υποστήριξη της συγκεκριμένης υπεράσπισης. Η διαπίστωση της προσαρμογής του παιδιού είναι ένα έργο δύσκολο για το δικαστή. Ο απαγωγέας – γονέας, ο οποίος έχει και το βάρος απόδειξης της υπεράσπισής του, θα χρησιμοποιήσει οποιοδήποτε μέσο για να πείσει το δικαστή για την προσαρμογή του παιδιού στο νέο του περιβάλλον. Στην Υπουργού Δικαιοσύνης και Δημόσιας Τάξης v. Νίκη Αλεξάνδρου αναφέρεται ότι: «...η φράση «νέο περιβάλλον» περιλαμβάνει τον τόπο, σπίτι, σχολείο, φίλους, δραστηριότητες και ευκαιρίες, αλλά όχι την καθ'αυτό σχέση με τον γονέα με τον οποίο τώρα διαμένει το παιδί». Παρόλ' αυτά το άρθρο 18 προνοεί ότι: «Οι διατάξεις αυτού του κεφαλαίου δεν περιορίζουν την εξουσία της δικαστικής ή διοικητικής αρχής να διατάξει την επιστροφή του παιδιού σε οποιονδήποτε χρόνο». Πάντως, σε περίπτωση που αποδειχθεί ότι το παιδί έχει ήδη συνηθίσει τη νέα κατάσταση στην οποία βρίσκεται εναπόκειται στο δικαστήριο να αποφασίσει για την τύχη της αίτησης.

[110] Βλέπε: Έφεση υπ' αρ. 152 (Αρ. 2), ό.π.

2.3.2. Το Άρθρο 13 § β

Οι εξαιρέσεις που εισάγει το άρθρο 13 αποτελούν το πιο αμφιλεγόμενο τμήμα της σύμβασης[111]. Η ερμηνεία των όρων του άρθρου αυτού πρέπει να γίνεται με συσταλτικό τρόπο[112], τόσο για να μην κινδυνεύσει η σύμβαση να χάσει την αποτελεσματικότητά της όσο και για να αποφευχθεί η κατ' ουσίαν[113] εξέταση της υπόθεσης.

Η διάταξη του δεύτερου εδαφίου του άρθρου αυτού αναφέρει πως: «...η δικαστική ή διοικητική αρχή του Κράτους προς το οποίο απευθύνεται η αίτηση δεν δεσμεύεται να διατάξει την επιστροφή του παιδιού, εφόσον το φυσικό ή νομικό πρόσωπο ή η οργάνωση που αντιτίθεται στην επιστροφή του αποδεικνύει ότι υπάρχει σοβαρός κίνδυνος η επιστροφή του παιδιού να το εκθέσει σε φυσική ή ψυχική δοκιμασία ή με οποιονδήποτε άλλο τρόπο να το περιαγάγει σε μια αφόρητη κατάσταση».

Για να πετύχει η συγκεκριμένη υπεράσπιση απαιτείται ο κίνδυνος να περιέλθει το παιδί σε φυσική ή ψυχική δοκιμασία ή σε αφόρητη κατάσταση να είναι αρκετά υψηλός και όχι απλά υπαρκτός ή πιθανός. Όπως επισημάνθηκε στη Νικολάου Νικολάου v. Υπουργού Δικαιοσύνης και Δημοσίας Τάξεως: «Ο κίνδυνος αυτός πρέπει να κριθεί ως ουσιαστικός και όχι ως μηδαμινός και επίσης πρέπει να θεωρηθεί ως κίνδυνος πιο ουσιαστικός απ' αυτόν που είναι εγγενής στις περιπτώσεις της αναπόφευκτης αβεβαιότητας και του άγχους που συνοδεύουν μια μη καλοδεχούμενη επιστροφή στη δικαιοδοσία των δικαστηρίων της χώρας της συνήθους διαμονής» και «...ο κίνδυνος, στο παιδί, θα πρέπει να είναι μεγαλύτερος από το συνήθη κίνδυνο ή μεγαλύτερος απ' αυτόν που αναμένεται όταν ένα παιδί αναγκάζεται να εγκαταλείψει τον ένα γονέα και να πάει στον άλλο». Η «αφόρητη κατάσταση» θα πρέπει να αφορά καταστάσεις συναισθηματικής ή σωματικής κακοποίησης του παιδιού με οποιονδήποτε τρόπο και όχι απλά σε προβλήματα των συνθηκών διαβίωσής του[114] ή πρόκλησης άγχους[115] σε αυτό εξαιτίας της επικείμενης επιστροφής του. Όπως υποστήριξε το δικαστήριο στη Μαρία-Άννα Christofil v. Υπουργού Δικαιοσύνης και Δημοσίας Τάξεως: «Η απλή συναισθηματική δοκιμασία που ισχυρίζεται η Αιτήτρια ότι θα υποστούν τα παιδιά,

---

[111] Αναστασία Γραμματικάκη – Αλεξίου, ό.π. σελ. 122 επ

[112] Βλέπε: Αίτηση υπ' αρ. 9/15, Υπουργού Δικαιοσύνης και Δημοσίας Τάξεως (ως Κεντρική Αρχή με βάση το νόμο 11(III)/1994, ύστερα από εξουσιοδότηση του Pierce Cox) v. Cynthia Najjar Cox http://www.cylaw.org/cgi-bin/open.pl?file=/apofaseised/oik/2016/2320160034.htm.

[113] Αναστασία Γραμματικάκη – Αλεξίου, ό.π. σελ. 127.

[114] Αναστασία Γραμματικάκη – Αλεξίου, ό.π. σελ. 126 επ.

[115] Βλέπε: Αίτηση υπ' αρ. 1/12 (Αίτηση ημερ. 8.3.2013), ό.π.

δεν είναι αρκετή για να εξουδετερώσει τον πρωταρχικό σκοπό της Σύμβασης...», αλλά και στην Υπουργού Δικαιοσύνης και Δημοσίας Τάξεως v. Ξενοφών Κώστα Ιωάννου (Αίτηση ημερ. 8.3.2013): «...αυτή η συναισθηματική δοκιμασία και ταραχή δεν είναι αρκετή για να εξουδετερώσει τον σκοπό της Σύμβασης». Ομοίως, στην Υπουργού Δικαιοσύνης και Δημοσίας Τάξεως v. Cynthia Najjar Cox στην οποία χρησιμοποιήθηκε η συγκεκριμένη υπεράσπιση κρίθηκε ότι τα τεράστια ψυχολογικά προβλήματα που υποστήριζε η μητέρα ότι θα προκληθούν στα παιδιά με την απομάκρυνσή τους από αυτή δεν ήταν αρκετά για να εμποδίσουν την εφαρμογή της σύμβασης. Η ανάγκη προσφυγής στο μηχανισμό της προέκυψε εξαιτίας της παράνομης κατακράτησης των παιδιών από αυτήν, οπότε η πρόκληση ή όχι οποιουδήποτε ψυχολογικού προβλήματος θα εξαρτιόταν από την ίδια καθώς, όπως υποστηρίχθηκε στην απόφαση του δικαστηρίου, θα μπορούσε να επιστρέψει μαζί με τα παιδιά της στην χώρα της συνήθους διαμονής τους. Υπό αυτή τη σκοπιά θα ήταν άδικο να χρησιμοποιείται από τον απαγωγέα η συγκεκριμένη διάταξη ως υπεράσπιση για την αποφυγή των συνεπειών μίας κατάστασης την οποία ο ίδιος έχει προκαλέσει[116].

Για την υποστήριξη του ισχυρισμού της ύπαρξης σοβαρού κινδύνου είναι απαραίτητο να υπάρχει σαφής και καθοριστική μαρτυρία που να τον επιβεβαιώνει[117]. Για το σκοπό αυτό η αρμόδια δικαστική αρχή θα πρέπει να λάβει υπόψη της πληροφορίες αναφορικά με το κοινωνικό περιβάλλον του παιδιού οι οποίες δίνονται από την Κεντρική Αρχή ή άλλη αρμόδια αρχή της χώρας της συνήθους διαμονής του παιδιού[118].

Το άρθρο 11 § 4 του Ευρωπαϊκού Κανονισμού 2201/2003 περιορίζει την εφαρμογή της υπεράσπισης του άρθρου 13 § β της σύμβασης[119] καθώς προνοεί ότι: «Το δικαστήριο δεν μπορεί να αρνηθεί την επιστροφή του παιδιού δυνάμει του άρθρου 13 στοιχείο β) της σύμβασης της Χάγης του 1980, εάν διαπιστώνεται ότι έχουν προβλεφθεί τα κατάλληλα μέτρα για την προστασία του παιδιού μετά την επιστροφή του». Κατόπιν τούτου, ακόμα και αν υπάρχουν ανησυχίες[120] για την ασφάλεια του παιδιού περιορίζεται η εφαρμογή της συγκεκριμένης διάταξης. Για να πετύχει η υπεράσπιση αυτή θα πρέπει το αρμόδιο δικαστήριο να ικανοποιηθεί ότι

[116] Αναστασία Γραμματικάκη – Αλεξίου, ό.π. σελ. 126.
[117] Βλέπε: Αίτηση υπ' αρ. 9/15, ό.π.
[118] Βλέπε Έφεση υπ' αρ. 22/2008, ό.π.
[119] Βλέπε: Αίτηση υπ' αρ. 1/12, ό.π.
[120] Βλέπε: Αίτηση υπ' αρ. 1/12, ό.π.

η περίπτωση την οποία εξετάζει δε συγκαταλέγεται σε αυτές τις οποίες η σύμβαση σχεδιάστηκε για να αντιμετωπίσει[121].

2.3.3. Η Ένσταση του Παιδιού στην Επιστροφή του

Στο άρθρο 13 προβλέπεται μία ακόμα εξαίρεση η οποία σχετίζεται με την αντίθεση του ίδιου του παιδιού στην επιστροφή του. Η σύμβαση παρέχει στο δικαστήριο την ευχέρεια να μη διατάξει την επιστροφή παιδιού μεγάλης ηλικίας μεν, αλλά κάτω των 16 ετών, το οποίο αντιτίθεται στην επιστροφή του. Το δικαστήριο για να αρνηθεί να διατάξει την επιστροφή του παιδιού θα πρέπει να πειστεί από την ηλικία και την ωριμότητά του ότι η αντίθεση του αυτή πηγάζει από την επιθυμία του να παραμείνει με τον απαγωγέα – γονέα και δεν είναι προϊόν επηρεασμού του από τον τελευταίο. Η άρνηση της επιστροφής του παιδιού αυτή τη φορά δεν προέρχεται από τον απαγωγέα αλλά από το ίδιο το παιδί. Με την επίκληση αυτής της υπεράσπισης δίνεται κατά κάποιο τρόπο η δυνατότητα στα παιδιά να ερμηνεύουν μόνα τους τα συμφέροντά τους[122] και να καθορίζουν, κατά κάποιο τρόπο, την τύχη των αιτήσεων των γονέων τους οι οποίοι έμειναν πίσω. Κατά την άσκηση της διακριτικής του ευχέρειας, το δικαστήριο οφείλει να αναζητήσει τους λόγους για τους οποίους το παιδί ενίσταται και θα πρέπει να βεβαιωθεί ότι οι απόψεις του εκφράζονται ελεύθερα.

Η σύμβαση δεν περιέχει καμία ένδειξη ως προς τον τρόπο με τον οποίο η δικαστική αρχή θα μπορούσε να διαπιστώσει ότι το παιδί αντιτίθεται στην επιστροφή του[123]. Στις περισσότερες περιπτώσεις το δικαστήριο δίνει την ευκαιρία στα παιδιά να ακουστούν για να εξάγει τα συμπεράσματά του για τις ενστάσεις και τις απόψεις τους, ανάλογα από την ηλικία και την ωριμότητά τους. Τα παιδιά όχι μόνο έχουν την τάση να αναγνωρίζουν και να στηρίζουν τις προσδοκίες του γονέα με τον οποίο διαβιούν, αλλά πολλές φορές μπορεί να λένε άλλα στον ένα γονέα και άλλα στον άλλο[124]. Όπως τόνισε το δικαστήριο στην Υπουργού Δικαιοσύνης και Δημοσίας Τάξεως v. Ξενοφών Κώστα Ιωάννου: «...είναι εύκολο ανήλικος, ιδιαίτερα σε τρυφερή ηλικία, να καθοδηγηθεί ή ακόμα να αφεθεί να

[121] Βλέπε: Έφεση υπ' αρ. 22/2008, Νικολάου Νικολάου v. Υπουργού Δικαιοσύνης και Δημοσίας Τάξεως (ως Κεντρική Αρχή με βάση το νόμο 11(ΙΙΙ)/1994, ύστερα από εξουσιοδότηση της Λάνας Νικολάου) http://www.cylaw.org/cgi-bin/open.pl?file=/apofaseis/aad/meros_1/2008/rep/2008_1_1311.htm.
[122] Elisa Pérez-Vera, ό.π. σ. 433.
[123] Βλέπε: Αίτηση υπ' αρ. 9/15, ό.π.
[124] Βλέπε: Έφεση υπ' αρ. 22/2008, ό.π., βλ. επίσης Αίτηση υπ' αρ. 1/12, ό.π.

νομίζει ότι έχει συγκεκριμένες επιθυμίες που ουσιαστικά δεν τον εκφράζουν». Είναι απαραίτητο, επομένως, το εκάστοτε αρμόδιο δικαστήριο κατά την εξέταση των απόψεων του παιδιού να μετατρέπεται σε εμπειρογνώμονα ώστε να εξάγει τα συμπεράσματά του και βάσει αυτών να καταλήγει στην κρίση του. Η αρμόδια δικαστική αρχή πρέπει, όπως και ανωτέρω, να λαμβάνει πληροφορίες αναφορικά με την κοινωνική κατάσταση του παιδιού οι οποίες παρέχονται από τις υπηρεσίες του κράτους της συνήθους διαμονής του[125]. Παρόλ' αυτά, όπως τονίστηκε και στην Υπουργού Δικαιοσύνης και Δημόσιας v. Νικολάου Νικολάου, το δικαστήριο διατηρεί την ευχέρεια να μη δώσει δυνατότητα ακρόασης στο παιδί, εφόσον αυτό εντενδείκνυται από την ηλικία ή την ωριμότητά του. Την άποψη αυτή υποστήριξε και το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην Aguirre Zarraga v. Pelz, στην οποία μάλιστα αναφέρθηκε ότι το ίδιο το συμφέρον του παιδιού, το οποίο πρέπει να εξετάζεται σε όλες τις πράξεις που το αφορούν, μπορεί να δικαιολογεί την απόφαση να μην ακουστεί, αλλά και το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων στην Eskinazi and Chelouche v. Turkey, όπου υποστηρίχθηκε ότι λόγω του νεαρού της ηλικίας του παιδιού η ακρόασή του δε θα εξυπηρετούσε οποιοδήποτε σκοπό. Επίσης, στη Raw et autres c. France το ίδιο δικαστήριο έκρινε ότι, μολονότι γνώμη των παιδιών έπρεπε να ληφθεί υπόψη, οι αντιρρήσεις τους δεν ήταν επαρκείς ώστε αποτρέψουν την επιστροφή τους.

Σύμφωνα με την απόφαση Νικολάου Νικολάου v. Υπουργού Δικαιοσύνης και Δημοσίας Τάξεως το δικαστήριο πριν από τη χρήση της διακριτικής του ευχέρειας «...πρέπει να σταθμίζει τη φύση και την ένταση των ενστάσεων του παιδιού από τη μια και τους στόχους της Σύμβασης από την άλλη, στους οποίους περιλαμβάνεται η αβρότητα και ο σεβασμός προς τις δικαστικές διαδικασίες της αιτούσας χώρας και επίσης η γενική ευημερία του παιδιού». Στην ίδια απόφαση αναφέρεται ότι η εξέταση του ζητήματος αυτού περιλαμβάνει τα εξής τρία στάδια: πρώτον, κατά πόσο οι ενστάσεις του παιδιού αποδεικνύονται, δεύτερον, κατά πόσο η ηλικία και η ωριμότητά του είναι τέτοιες ώστε να καθίσταται ορθό για το δικαστήριο να τις λάβει υπόψη του και τρίτο, σε περίπτωση που τα προαναφερόμενα απαντηθούν καταφατικά, πώς το δικαστήριο θα ασκήσει τη διακριτική του ευχέρεια. Θα πρέπει, πάντως, σε κάθε περίπτωση η συγκεκριμένη διάταξη να ερμηνεύεται στενά και να δίνεται προτεραιότητα στον πρωταρχικό σκοπό της σύμβασης.

[125] Βλέπε: Έφεση υπ' αρ. 22/2008, ό.π.

"The message should go out to potential abductors that there are no safe havens among the Contracting States[126]."

Brenda Hale,
Baroness Hale of Richmond

[126] Re M. (Children) (Abduction: Rights of Custody) [2007] UKHL 55 [2008] 1 AC 1288 http://www.publications.parliament.uk/pa/ld200708/ldjudgmt/jd071205/inrem.pdf.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΔΙΑΜΕΣΟΛΑΒΗΣΗ

3.1. Γενικά Στοιχεία

Η διαμεσολάβηση αποτελεί έναν επιπλέον τρόπο επίλυσης μίας διασυνοριακής οικογενειακής διαφοράς απαγωγής που στόχο έχει τη θετική επίλυση των συγκρούσεων μεταξύ του απαγωγέα – γονέα και του γονέα που έμεινε πίσω [127]. Ο σκοπός της διαμεσολάβησης είναι να στηρίξει τα μέρη στην εύρεση μίας αμοιβαία αποδεκτής λύσης και στην επίτευξη συμφωνίας [128] έχοντας ως γνώμονα το συμφέρον του παιδιού. Η αναζήτηση φιλικού διακανονισμού στις διασυνοριακές οικογενειακές διαφορές απαγωγής ενθαρρύνεται από την ίδια τη σύμβαση [129]. Συγκεκριμένα στο άρθρο 7 αναφέρεται ότι οι Κεντρικές Αρχές: «...οφείλουν να λαμβάνουν όλα τα ενδεικνυόμενα μέτρα [...] γ) για να εξασφαλίζουν την εκούσια απόδοση του παιδιού ή να διευκολύνουν μια συμβιβαστική λύση». Το ίδιο επαναλαμβάνεται εν μέρει και στο άρθρο 10 το οποίο αναφέρει ότι: «Η Κεντρική Αρχή του Κράτους όπου βρίσκεται το παιδί λαμβάνει ή προκαλεί τη λήψη κάθε μέτρου ικανού να εξασφαλίσει την εκούσια απόδοσή του». Για το λόγο αυτό τα μέρη θα πρέπει να ενημερώνονται για τη δυνατότητα διαμεσολάβησης μόλις οι Κεντρικές Αρχές της χώρας στην οποία υποβάλλεται η αίτηση επιστροφής εντοπίσουν τα ίχνη του παιδιού[130].

Η συγκεκριμένη λύση είναι λιγότερο δαπανηρή από τη λύση της δικαστικής οδού και μπορεί να οδηγήσει σε γρηγορότερα αποτελέσματα. Καθώς στις υποθέσεις απαγωγής ο χρόνος λειτουργεί υπέρ του απαγωγέα – γονέα, μία λύση που μπορεί να επιτύχει αποτέλεσμα σε συντομότερο χρόνο από τη δικαστική διαδικασία καθίσταται περισσότερο επωφελής τόσο για τους γονείς που μένουν πίσω όσο και για τα παιδιά. Επιπλέον, μία επιτυχημένη διαμεσολάβηση μπορεί να

---

[127] Ο διαμεσολαβητής του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου για τη διεθνή απαγωγή ανηλίκων τέκνων από γονείς: Οδηγός, Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, σελ. 13.

[128] Ο διαμεσολαβητής του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου για τη διεθνή απαγωγή ανηλίκων τέκνων από γονείς: Οδηγός, ό.π. σελ. 14.

[129] Klaus J. Hopt/Felix Steffek, Mediation: Principles and Regulation in Comparative Perspective, Oxford University Press, 2013, σελ. 184, βλ. επίσης Carlos Esplugues Mota/Louis Marquis, New Developments in Civil and Commercial Mediation: Global Comparative Perspectives, Springer, 2015, σελ. 499.

[130] Οδηγός ορθής πρακτικής δυνάμει της Σύμβασης της Χάγης της 25ης Οκτωβρίου 1980 για τα αστικά θέματα της διεθνούς απαγωγής παιδιών: Διαμεσολάβηση: Συνδιάσκεψη της Χάγης για το Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο Μόνιμο Γραφείο, 2012, σελ. 29.

είναι περισσότερο αποτελεσματική, αφενός επειδή αποτελεί προϊόν συμφωνίας των μερών, αφετέρου γιατί η συμφωνία αυτή στην οποία καταλήγουν τα μέρη είναι πάντα προσαρμοσμένη στην κατάσταση και τις συνθήκες που επηρεάζουν το παιδί.

Η διαμεσολάβηση σε διασυνοριακές οικογενειακές διαφορές είναι ένα πολύ σύνθετο εγχείρημα. Η αλληλεπίδραση δύο διαφορετικών έννομων τάξεων, πολιτισμικών καταβολών και γλωσσών [131] καθιστά τη διαμεσολάβηση σε υποθέσεις του είδους αυτού πολύ πιο δύσκολη. Παράλληλα, η ενδεχόμενη αλλαγή της συνήθους διαμονής του παιδιού, που συνεπάγεται αλλαγή της νομικής κατάστασης των μερών, επηρεάζει τη δικαιοδοσία και το εφαρμοστέο δίκαιο σχετικά με το δικαίωμα επιμέλειας και επικοινωνίας του. Συνεπώς, η κατάληξη των μερών σε συμφωνία γνωρίζοντας τη μεταβολή αυτή καθίσταται πολλές φορές δύσκολο τόλμημα.

Ο ρόλος των Κεντρικών Αρχών όσον αφορά την προώθηση του φιλικού διακανονισμού στις διεθνείς απαγωγές είναι πολύ σημαντικός[132]. Η σύμβαση, όπως έχουμε δει, αναγνωρίζει την ανάγκη προώθησης συμπεφωνημένων λύσεων και απαιτεί από τις Κεντρικές Αρχές να διαδραματίζουν ενεργό ρόλο για την επίτευξη του στόχου αυτού. Στα άρθρα 7γ και 10, πιο πάνω, φαίνεται η υποχρέωση των Κεντρικών Αρχών στη διευκόλυνση της παροχής πληροφόρησης στα μέρη σχετικά με τις διαθέσιμες υπηρεσίες διαμεσολάβησης. Παράλληλα, οφείλουν να βρίσκονται σε στενή συνεργασία[133] με το διαμεσολαβητή καθ' όλη τη διάρκεια της διαδικασίας όταν αυτό επιβάλλεται για λόγους προστασίας του παιδιού, ώστε να αποτραπεί μία νέα απαγωγή.

Η δυνατότητα προσφυγής στη διαμεσολάβηση ή σε άλλη διαδικασία φιλικού διακανονισμού θα πρέπει να γνωστοποιείται στα μέρη όσο το δυνατόν πιο έγκαιρα. Η διαμεσολάβηση μπορεί να παρέχεται και ως μέσο πρόληψης ήδη σε πολύ αρχικό στάδιο της οικογενειακής διαφοράς ώστε να αποφεύγονται απαγωγές μεταγενέστερα.

Παρόλ' αυτά, η διαμεσολάβηση μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως παρελκυστική τακτική από τον απαγωγέα – γονέα για να καθυστερήσει τη διαδικασία επιστροφής

[131] Οδηγός ορθής πρακτικής δυνάμει της Σύμβασης της Χάγης της 25ης Οκτωβρίου 1980 για τα αστικά θέματα της διεθνούς απαγωγής παιδιών: Διαμεσολάβηση, ό.π. σελ. 28, βλ. επίσης Marian Roberts, A-Z of Mediation, Palgrave Macmillan, 2014, σελ 81 επ.

[132] Οδηγός ορθής πρακτικής δυνάμει της Σύμβασης της Χάγης της 25ης Οκτωβρίου 1980 για τα αστικά θέματα της διεθνούς απαγωγής παιδιών: Διαμεσολάβηση, ό.π. σελ. 45.

[133] Οδηγός ορθής πρακτικής δυνάμει της Σύμβασης της Χάγης της 25ης Οκτωβρίου 1980 για τα αστικά θέματα της διεθνούς απαγωγής παιδιών: Διαμεσολάβηση, ό.π. σελ. 32.

μέχρι να προσαρμοστεί πλήρως το παιδί στο νέο του περιβάλλον και να επωφεληθεί από την κατάσταση. Συνεπώς, είναι πολύ σημαντικό να προβλέπονται οι απαραίτητες διασφαλίσεις ώστε να αποτραπεί η εν λόγω κατάχρηση και να μην περιέλθει ο απαγωγέας σε πλεονεκτική θέση. Η άμεση κίνηση της διαδικασίας επιστροφής, παράλληλα με την προσφυγή των μερών σε διαμεσολάβηση[134], είναι ο καλύτερος τρόπος να αποτραπεί ο απαγωγέας να χρησιμοποιήσει την εν λόγω τακτική.

3.2. Η Συμμετοχή του Παιδιού στη Διαδικασία

Όπως και στη διαδικασία επιστροφής του παιδιού δυνάμει της σύμβασης, έτσι και στη διαμεσολάβηση, η συμμετοχή του παιδιού στην επίλυση της διαφοράς είναι αρκετά σημαντική. Η ακρόαση των απόψεων του παιδιού μπορεί να βοηθήσει τους γονείς, από τη μια να κατανοήσουν τις επιθυμίες και τα συναισθήματά του, και από την άλλη να παραμερίσουν τα οποιαδήποτε αισθήματα διεκδίκησής του και να ευαισθητοποιηθούν, ώστε να δώσουν έμφαση στο συμφέρον του και να καταλήξουν σε κοινή συμφωνία[135]. Σε αντίθεση με τη δικαστική διαδικασία, η λήψη της συμφωνίας στη διαμεσολάβηση εναπόκειται αποκλειστικά στους γονείς. Παρόλ' αυτά, η άποψη του παιδιού δεν πρέπει να αγνοείται, ιδιαίτερα όταν αντιτίθεται στην επιστροφή του.

Το δικαίωμα ακρόασης του παιδιού που, όπως έχουμε ήδη αναφέρει, είναι θεμελιωμένο στο άρθρο 12 της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών του 1989 για τα δικαιώματα του παιδιού περιλαμβάνει και τη συμμετοχή του σε εναλλακτικούς μηχανισμούς επίλυσης διαφορών όπως είναι η διαμεσολάβηση. Με τη συμμετοχή του αυτή γίνεται σεβαστό το δικαίωμά του να εκφράζει τη γνώμη του ενώ παράλληλα έχει τη δυνατότητα να ενημερώνεται για τα τεκταινόμενα[136].

---

[134] Οδηγός ορθής πρακτικής δυνάμει της Σύμβασης της Χάγης της 25ης Οκτωβρίου 1980 για τα αστικά θέματα της διεθνούς απαγωγής παιδιών: Διαμεσολάβηση, ό.π. σελ. 44.
[135] Οδηγός ορθής πρακτικής δυνάμει της Σύμβασης της Χάγης της 25ης Οκτωβρίου 1980 για τα αστικά θέματα της διεθνούς απαγωγής παιδιών: Διαμεσολάβηση, ό.π. σελ. 70.
[136] Οδηγός ορθής πρακτικής δυνάμει της Σύμβασης της Χάγης της 25ης Οκτωβρίου 1980 για τα αστικά θέματα της διεθνούς απαγωγής παιδιών: Διαμεσολάβηση, ό.π. σελ. 70.

3.3. Μέσο Πρόληψης

Η διαμεσολάβηση μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως μέσο προστασίας από τις διεθνείς απαγωγές τόσο κατασταλτικά όσο και προληπτικά. Στις διασυνοριακές οικογένειες η ρήξη μεταξύ των γονέων είναι αυτή που βρίσκεται στον πυρήνα [137] των περισσότερων υποθέσεων διεθνών απαγωγών. Ως εκ τούτου, η έγκαιρη προσφυγή των γονέων στη διαμεσολάβηση μπορεί να αποδειχθεί ιδιαίτερα επωφελής και σωτήρια τόσο για τους ίδιους όσο και για το παιδί.

Όταν έχει ήδη προκύψει ο χωρισμός των μερών η διαμεσολάβηση αποτελεί έναν τρόπο για να βρεθεί ένα κοινό σημείο πλεύσης και να συμφωνηθεί μία λύση έχοντας πάντα κατά νου τις ανάγκες και το συμφέρον του παιδιού. Σε περίπτωση συμφωνίας για μετοίκηση του ενός γονέα με το παιδί η διαμεσολάβηση παρέχει επαρκείς διασφαλίσεις των δικαιωμάτων επικοινωνίας του άλλου γονέα. Παράλληλα, υπάρχει και η πιθανότητα παραμονής όλων των μερών στην ίδια χώρα ή ακόμα της μετοίκησης τους σε κάποια άλλη, πάντως η οποιαδήποτε λύση θα προκύψει μετά από συμφωνία τους. Με τον τρόπο αυτό μπορεί να αποφευχθεί η μετακίνηση του παιδιού στο εξωτερικό για λόγους εκδίκησης του άλλου γονέα ή μονοπώλησης του ενδιαφέροντός του, με αποτέλεσμα λιγότερη ταλαιπωρία για όλους και αποφυγή περαιτέρω σύγκρουσης των γονέων. Επιπλέον, η χρήση της διαμεσολάβησης για την εξασφάλιση της τήρησης των ρυθμίσεων επικοινωνίας, εντός του ίδιου κράτους ή και διασυνοριακά, μπορεί να συντελέσει στην πρόληψη καταστάσεων οι οποίες μπορεί να έχουν ως αποτέλεσμα διεθνή απαγωγή παιδιού.

3.4. Πλεονεκτήματα

Η διαμεσολάβηση προσφέρει στα μέρη την ευκαιρία να εξετάσουν όλες τις επιλογές που έχουν μέχρι να καταλήξουν στην πιο πρακτική, γι' αυτούς, λύση η οποία θα τους γλιτώσει από την ταλαιπωρία της δικαστικής διαδικασίας. Η δικαστική διεκδίκηση του παιδιού είναι μία ιδιαίτερα αγχωτική και ψυχοφθόρα διαδικασία και η πίεση που προκαλεί έχει συναισθηματικές και ψυχολογικές επιπτώσεις τόσο στο γονέα που μένει πίσω όσο και στον απαγωγέα – γονέα αλλά και στο παιδί. Η διαδικασία που ακολουθείται στη διαμεσολάβηση συνεπάγεται

[137] Οδηγός ορθής πρακτικής δυνάμει της Σύμβασης της Χάγης της 25ης Οκτωβρίου 1980 για τα αστικά θέματα της διεθνούς απαγωγής παιδιών: Διαμεσολάβηση, ό.π. σελ. 93.

πολύ λιγότερη ταλαιπωρία και ψυχολογική αναστάτωση για τα μέρη αφού οι διαφορές τους λύνονται με φιλικό διακανονισμό και δεν υπάρχει το άγχος της δικαστικής διεκδίκησης του παιδιού. Επιπλέον, ο συγκεκριμένος τρόπος αντιμετώπισης των διεθνών απαγωγών είναι πιο οικονομικός και μπορεί να οδηγήσει σε λύση πολύ πιο γρήγορα από τη συνήθη διαδικασία επιστροφής δυνάμει της σύμβασης.

Με τη διαμεσολάβηση αυτό που επιδιώκεται είναι η αναζήτηση της καλύτερης δυνατής λύσης για το παιδί και το συμφέρον του. Οι γονείς δίνουν περισσότερη έμφαση στις ανάγκες και τις επιθυμίες του παιδιού παρά στη νίκη της μεταξύ τους διαμάχης. Η άποψη του παιδιού τους ευαισθητοποιεί και οι προσωπικές τους διαφορές παραμερίζονται για την προστασία του συμφέροντός του.

Η λύση που μπορεί να επιτευχθεί στη διαμεσολάβηση αποτελεί πάντα προϊόν συμφωνίας, πράγμα που σημαίνει ότι είναι βολική και για τους δύο γονείς αλλά και για το παιδί. Κατά συνέπεια, οι γονείς είναι πιο πιθανόν να συμμορφωθούν και να τηρήσουν με ακρίβεια[138] μία συμφωνημένη λύση που σχεδίασαν οι ίδιοι παρά μια διαταγή που τους έχει επιβληθεί από το δικαστήριο.

Η ανυπαρξία της έννοιας των «διαδίκων» και της δικαστικής «διαμάχης» μπορεί να επιδράσει ευνοϊκά στη ψυχοσύνθεση των μερών αφού δε θα έχουν την έγνοια της «νίκης» αυτής της διαμάχης παρά μόνο της εύρεσης μίας συναινετικής διευθέτησης η οποία μάλιστα θα έχει συμφωνηθεί από τους ίδιους. Επιλέγοντας τη διαμεσολάβηση τα μέρη δείχνουν την προθυμία τους να εργαστούν προς την κατεύθυνση της επίλυσης των υποθέσεών τους πράγμα που συνεπάγεται ότι είναι πιο πιθανό να συνεργαστούν μεταξύ τους από το να στραφούν ο ένας εναντίον του άλλου[139]. Η απουσία «νικητή» και «χαμένου» αλλά και η πρόληψη της διένεξης που μπορεί να προκαλέσει η εκτόξευση κατηγοριών από τον ένα γονέα στον άλλο μπορεί να συμβάλει στη μείωση της σύγκρουσης μεταξύ τους[140]. Οι βελτιωμένες, πλέον, σχέσεις των γονέων συνεπάγονται αρκετά οφέλη για το παιδί και μπορούν να λειτουργήσουν ευνοϊκά στην επικοινωνία του με το γονέα με τον οποίο δε διαμένει. Συνεπώς, η διαμεσολάβηση εξασφαλίζει τη δημιουργία ή τη διατήρηση θετικής σχέσης των γονέων μεταξύ τους αλλά και με το παιδί.

---

[138] Rhona Schuz, ό.π. σελ. 410, βλ. επίσης Ο διαμεσολαβητής του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου για τη διεθνή απαγωγή ανηλίκων τέκνων από γονείς: Οδηγός, ό.π. σελ. 15.
[139] Ο διαμεσολαβητής του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου για τη διεθνή απαγωγή ανηλίκων τέκνων από γονείς: Οδηγός, ό.π. σελ. 13.
[140] Rhona Schuz, ό.π. σελ. 410.

Επιπλέον, αυτή η διευκόλυνση της επικοινωνίας[141] των γονέων που προσφέρεται στη διαμεσολάβηση μπορεί να θέσει τα θεμέλια για αντιμετώπιση μελλοντικών προβλημάτων σχετικών με το παιδί με μεγαλύτερη ευκολία και πιο εποικοδομητικά [142] ή ακόμα και να αποτρέψει μελλοντική απόπειρα απαγωγής του.

Κατά τη διάρκεια της διαδικασίας μέχρι την κατάληξη των μερών σε συμφωνία η διαμεσολάβηση μπορεί να εξασφαλίσει την επικοινωνία του γονέα, ο οποίος έμεινε πίσω, με το παιδί του[143]. Από την άλλη, με το πέρας της διαδικασίας και την επιστροφή του παιδιού στη χώρα διαμονής του ο απαγωγέας – γονέας μπορεί επίσης να εξασφαλίσει την επικοινωνία με αυτό, πάλι μέσω της διαμεσολάβησης.

Όταν η φυσική παρουσία και των δύο μερών δεν είναι εφικτή[144] ή όταν μπορεί να τεθεί σε κίνδυνο η ζωή ή η ακεραιότητα οιουδήποτε προσώπου[145], ιδίως στις περιπτώσεις ενδοοικογενειακής βίας, δίνεται η δυνατότητα για εξ αποστάσεως ή έμμεση διαμεσολάβηση με χωριστές συναντήσεις μεταξύ του διαμεσολαβητή και κάθε μέρους ξεχωριστά, στο ίδιο κράτος ή σε διαφορετικά κράτη, ταυτόχρονα ή σε διαφορετικό χρόνο[146], ή η χρήση των μέσων τεχνολογίας όπως η σύνδεση μέσω βίντεο ή η επικοινωνία μέσω διαδικτύου[147].

Στη διαμεσολάβηση δεν υπάρχουν οι ίδιοι νομικοί περιορισμοί που υπάρχουν στη δικαστική διαδικασία[148]. Το δικαστήριο μπορεί να επιληφθεί μόνο επί μόνο ζητημάτων επί των οποίων έχει δικαιοδοσία ενώ στη διαμεσολάβηση δεν τίθεται ο ίδιος περιορισμός. Στις υποθέσεις διεθνούς απαγωγής παιδιών η διαμεσολάβηση μπορεί να ρυθμίσει τις προϋποθέσεις και τις διευθετήσεις της επιστροφής ή της μη επιστροφής αλλά και ζητήματα που επηρεάζουν πιο μακροπρόθεσμα τη γονική ευθύνη των μερών όπως είναι η επιμέλεια, η επικοινωνία ή ακόμη και η διατροφή του παιδιού[149]. Κατά συνέπεια, η διαμεσολαβούμενη συμφωνία μπορεί να δώσει

---

[141] Rhona Schuz, ό.π. σελ. 410.
[142] Οδηγός ορθής πρακτικής δυνάμει της Σύμβασης της Χάγης της 25ης Οκτωβρίου 1980 για τα αστικά θέματα της διεθνούς απαγωγής παιδιών: Διαμεσολάβηση, ό.π. σελ. 23.
[143] Οδηγός ορθής πρακτικής δυνάμει της Σύμβασης της Χάγης της 25ης Οκτωβρίου 1980 για τα αστικά θέματα της διεθνούς απαγωγής παιδιών: Διαμεσολάβηση, ό.π. σελ. 55, βλ. επίσης Marian Roberts, Mediation in Family Disputes: Principles of Practice, Ashgate, Fourth Edition, 2014, σελ. 241.
[144] Οδηγός ορθής πρακτικής δυνάμει της Σύμβασης της Χάγης της 25ης Οκτωβρίου 1980 για τα αστικά θέματα της διεθνούς απαγωγής παιδιών: Διαμεσολάβηση, ό.π. σελ. 54.
[145] Οδηγός ορθής πρακτικής δυνάμει της Σύμβασης της Χάγης της 25ης Οκτωβρίου 1980 για τα αστικά θέματα της διεθνούς απαγωγής παιδιών: Διαμεσολάβηση, ό.π. σελ. 81.
[146] Οδηγός ορθής πρακτικής δυνάμει της Σύμβασης της Χάγης της 25ης Οκτωβρίου 1980 για τα αστικά θέματα της διεθνούς απαγωγής παιδιών: Διαμεσολάβηση, ό.π. σελ. 10.
[147] Οδηγός ορθής πρακτικής δυνάμει της Σύμβασης της Χάγης της 25ης Οκτωβρίου 1980 για τα αστικά θέματα της διεθνούς απαγωγής παιδιών: Διαμεσολάβηση, ό.π. σελ. 82.
[148] Οδηγός ορθής πρακτικής δυνάμει της Σύμβασης της Χάγης της 25ης Οκτωβρίου 1980 για τα αστικά θέματα της διεθνούς απαγωγής παιδιών: Διαμεσολάβηση, ό.π. σελ. 58.
[149] Rhona Schuz, ό.π. σελ. 410.

λύση στην ουσία της διαφοράς και να γλιτώσει τα μέρη από την ταλαιπωρία και το χρόνο δύο διαδικασιών.

3.5. Μειονεκτήματα

Στις περισσότερες περιπτώσεις απαγωγών το μέγεθος της σύγκρουσης των μερών το οποίο αποτέλεσε και την αιτία της απαγωγής του παιδιού ή το οποίο προέκυψε ως αποτέλεσμα της εν λόγω απαγωγής[150] είναι αρκετά υψηλό. Ένεκα της σύγκρουσης αυτής είναι πολύ δύσκολο να επιτευχθεί συμφωνία μεταξύ τους καθώς η απαιτούμενη συνεργασία δε μπορεί να επιδιωχθεί. Σε τέτοιες υποθέσεις, οι οποίες είναι απρόσφορες για διαμεσολάβηση ή σε υποθέσεις οι οποίες η μία πλευρά είναι σαφώς απρόθυμη να συμμετάσχει στη διαδικασία διαμεσολάβησης[151], με την απόπειρα διαμεσολάβησης το μόνο που μπορεί να επιτευχθεί είναι απώλεια πολύτιμου χρόνου πράγμα το οποίο μπορεί να καταστεί επωφελές για τον απαγωγέα – γονέα.

Ο γονέας που έμεινε πίσω δε θα συμφωνήσει εύκολα με τον απαγωγέα – γονέα για παραμονή του παιδιού στη χώρα απαγωγής αφού μπορεί να επιδιώξει διαταγή της επιστροφής του δικαστικά, εκτός εάν γνωρίζει ότι ο τελευταίος έχει καλές πιθανότητες να κερδίσει τη δικαστική διαμάχη[152]. Από την άλλη, ο απαγωγέας – γονέας που γνωρίζει ότι έχει αρκετά καλές πιθανότητες το δικαστήριο να διατάξει τη συνέχιση της παραμονής τους στη χώρα απαγωγής δύσκολα θα συμφωνήσει στην επιστροφή του.

Η αυτονομία την οποία ισχυρίζεται ότι μπορεί να προσφέρει η διαμεσολάβηση δεν υπάρχει[153]. Η ανισότητα της δύναμης των μερών μπορεί να διευρυνθεί αντί να εξαλειφθεί, καθώς το αδύναμο μέρος μπορεί να εξαναγκαστεί ή να πιεστεί για να καταλήξει σε συμφωνία. Ο εξαναγκασμός ενός μέρους από το άλλο σε συμφωνία μπορεί να καταστεί επικίνδυνος για το συμφέρον του παιδιού.

Ο ρόλος του παιδιού στη διαμεσολάβηση παρουσιάζει σημαντικές διαφορές από το ρόλο του στη δικαστική διαδικασία. Ο διαμεσολαβητής δεν έχει την αρμοδιότητα να εξετάζει μάρτυρες ούτε το δικαίωμα να καλέσει το παιδί στην

---

[150] Rhona Schuz, ό.π. σελ. 411.
[151] Οδηγός ορθής πρακτικής δυνάμει της Σύμβασης της Χάγης της 25ης Οκτωβρίου 1980 για τα αστικά θέματα της διεθνούς απαγωγής παιδιών: Διαμεσολάβηση, ό.π. σελ. 24.
[152] Rhona Schuz, ό.π. σελ. 411.
[153] Rhona Schuz, ό.π. σελ. 411.

ακροαματική διαδικασία ή να διατάξει συνέντευξή του από πραγματογνώμονα[154]. Επομένως, η συμμετοχή του στη διαδικασία, η εκτίμηση της γνώμης του αλλά και η συνεκτίμησή της στη συμφωνία των μερών εξαρτάται αποκλειστικά και μόνο από αυτά. Ο διαμεσολαβητής μπορεί απλώς να επιστήσει την προσοχή των γονέων στη σημασία της ακρόασης του παιδιού[155]. Η διαμεσολάβηση δεν εγγυάται ότι τα μέρη θα λάβουν υπόψη την άποψη του παιδιού και δεν παρέχει τις απαραίτητες διασφαλίσεις προκειμένου να προασπίζονται τα δικαιώματα και η ευημερία τους[156].

Ιδιαίτερη πρόκληση στη διαμεσολάβηση σε διεθνείς οικογενειακές διαφορές εν γένει έγκειται στο γεγονός ότι τα μέρη συχνά έχουν διαφορετικές πολιτισμικές και θρησκευτικές καταβολές[157]. Οι πολιτισμικές και θρησκευτικές καταβολές των μερών δεν αποκλείεται να επηρεάζουν τον τρόπο με τον οποίο επικοινωνούν μεταξύ τους και με το διαμεσολαβητή αλλά και οι προσδοκίες τους όσον αφορά ποικίλες πτυχές της άσκησης της γονικής ευθύνης, κάτι το οποίο ενδέχεται να δυσκολέψει την κατάληξή τους σε συμφωνία.

Ιδιαίτερες δυσκολίες ενδέχεται να προκύψουν από την αλληλεπίδραση δύο ή περισσότερων έννομων τάξεων στη διαδικασία διαμεσολάβησης καθώς υπάρχει ο κίνδυνος η συμφωνία που θα προκύψει να στερείται νομικής ισχύος[158]. Τέτοιες συμφωνίες οι οποίες δε λαμβάνουν υπόψη τη νομική κατάσταση ή δεν έχουν νομική ισχύ στις οικείες δικαιοδοσίες διατρέχουν τον κίνδυνο να αφήσουν απροστάτευτα τα δικαιώματα των μερών σε περίπτωση μελλοντικών διαφορών[159].

Είναι επίσης πολύ πιθανόν η διαμεσολάβηση να χρησιμοποιηθεί ως μέσο για να προκαλέσει καθυστέρηση[160] από τον απαγωγέα – γονέα, ώστε να περιέλθει σε πλεονεκτική θέση και να επωφεληθεί από αυτήν καθώς ο χρόνος λειτουργεί υπέρ του. Πάντως οι κίνδυνοι που σχετίζονται με τις λύσεις οι οποίες προκύπτουν από

---

[154] Οδηγός ορθής πρακτικής δυνάμει της Σύμβασης της Χάγης της 25ης Οκτωβρίου 1980 για τα αστικά θέματα της διεθνούς απαγωγής παιδιών: Διαμεσολάβηση, ό.π. σελ. 26.
[155] Οδηγός ορθής πρακτικής δυνάμει της Σύμβασης της Χάγης της 25ης Οκτωβρίου 1980 για τα αστικά θέματα της διεθνούς απαγωγής παιδιών: Διαμεσολάβηση, ό.π. σελ. 73.
[156] Οδηγός ορθής πρακτικής δυνάμει της Σύμβασης της Χάγης της 25ης Οκτωβρίου 1980 για τα αστικά θέματα της διεθνούς απαγωγής παιδιών: Διαμεσολάβηση, ό.π. σελ. 26.
[157] Οδηγός ορθής πρακτικής δυνάμει της Σύμβασης της Χάγης της 25ης Οκτωβρίου 1980 για τα αστικά θέματα της διεθνούς απαγωγής παιδιών: Διαμεσολάβηση, ό.π. σελ. 33, βλ. επίσης Marian Roberts, ό.π. σελ 71.
[158] Οδηγός ορθής πρακτικής δυνάμει της Σύμβασης της Χάγης της 25ης Οκτωβρίου 1980 για τα αστικά θέματα της διεθνούς απαγωγής παιδιών: Διαμεσολάβηση, ό.π. σελ. 33, βλ. επίσης Rhona Schuz, ό.π. σελ. 413, βλ. επίσης Carlos Esplugues Mota/Louis Marquis, ό.π. σελ. 500 επ.
[159] Οδηγός ορθής πρακτικής δυνάμει της Σύμβασης της Χάγης της 25ης Οκτωβρίου 1980 για τα αστικά θέματα της διεθνούς απαγωγής παιδιών: Διαμεσολάβηση, ό.π. σελ. 25.
[160] Rhona Schuz, ό.π. σελ. 412.

διαμεσολάβηση διαφορών δεν πρέπει να θεωρούνται ως λόγοι αποφυγής της χρήσης των εν λόγω μέσων στο σύνολό τους[161].

[161] Οδηγός ορθής πρακτικής δυνάμει της Σύμβασης της Χάγης της 25ης Οκτωβρίου 1980 για τα αστικά θέματα της διεθνούς απαγωγής παιδιών: Διαμεσολάβηση, ό.π. σελ. 24.

“The struggle against the great increase in international child abductions must always be inspired by the desire to protect children and should be based upon an interpretation of their true interests[162].”

Elisa Pérez-Vera,
Professor and jurist

[162] Elisa Pérez-Vera, ό.π. σ. 431.

ΣΥΝΟΨΗ

Η παράνομη μετακίνηση και παρακράτηση παιδιών εκτός συνόρων από τον ένα γονέα είναι στις μέρες μας μια όχι και τόσο σπάνια τραγωδία αφού η διεθνής απαγωγή των παιδιών είναι ένα φαινόμενο που συμβαίνει σε καθημερινή, πλέον, βάση και επηρεάζει όλα τα έθνη. Ανεξάρτητα από τους λόγους για τους οποίους γίνεται αποτελεί αναμφίβολα μια τραυματική και ιδιαίτερα βλαπτική εμπειρία για το παιδί που έχει ήδη δεχθεί το πλήγμα της διάσπασης της οικογενειακής ενότητας. Το παιδί αποκόπτεται ξαφνικά από το οικείο του περιβάλλον, στερείται ολοκληρωτικά τον ένα γονέα του και μπαίνει σε μια εξαιρετικά επίπονη διαδικασία ανατροπής του ρυθμού της ζωής που είχε στη χώρα της συνήθους διαμονής του και προσαρμογής σε ένα πρωτόγνωρο, γι' αυτό, περιβάλλον.

Η Σύμβαση της Χάγης του 1980 θεσπίστηκε με γνώμονα το συμφέρον του παιδιού. Συντάχθηκε για να διασφαλίσει την άμεση επιστροφή του παιδιού που μετακινήθηκε και παρακρατήθηκε παράνομα σε οποιαδήποτε από τα συμβαλλόμενα κράτη και για να εξασφαλίσει ότι τα δικαιώματα επιμέλειας και επικοινωνίας βάσει της νομοθεσίας ενός συμβαλλόμενου κράτους γίνονται σεβαστά σε όλα τα υπόλοιπα.

Παρά το γεγονός ότι η σύμβαση αυτή μπορεί να θεωρηθεί ως ένα πολύ χρήσιμο νομικό εργαλείο για την αντιμετώπιση των υποθέσεων διεθνούς απαγωγής παιδιών και έχει αναγνωριστεί ως μία από τις πιο επιτυχημένες συμβάσεις της Χάγης, εντούτοις, ορισμένες αδυναμίες της καταδεικνύουν την ανάγκη για εκσυγχρονισμό της.

Η διεθνής απαγωγή παιδιών από τους γονείς τους είναι μία καταστροφική εμπειρία γι' αυτά και αποτελεί τεράστιο πλήγμα για τη ψυχοσύνθεσή τους. Αυτό που είναι πιο τραγικό για ένα παιδί που έχει ήδη βιώσει τη διεθνή απαγωγή είναι όταν η λανθασμένη ερμηνεία του δικαστηρίου καταλήγει σε λανθασμένη κρίση η οποία επηρεάζει δυσμενώς το συμφέρον του και καταλήγει να του προκαλεί μεγαλύτερη ζημιά. Θεωρούμε ότι η υπέρτατη ανάγκη προστασίας του συμφέροντος του παιδιού, που οδήγησε τη Συνδιάσκεψη της Χάγης για το Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο στη δημιουργία της σύμβασης, επιβάλλει την αντιμετώπιση των προβλημάτων ερμηνείας που παρουσιάστηκαν και τα οποία έχουν διχάσει τα δικαστήρια και τη νομολογία ώστε να μην αναγκάζονται τα ίδια τα παιδιά να πληρώνουν το τίμημα. Είναι απαραίτητη μια καθολική προσέγγιση των όρων

αυτών που αποτέλεσαν σημεία διαφωνίας ώστε να επιδιωχθεί μία ομοιομορφία στην εφαρμογή της σύμβασης και να αντιμετωπιστούν αποτελεσματικά οι επιβλαβείς συνέπειες που προκαλούνται στα παιδιά από τη λανθασμένη αυτή ερμηνεία τους.

Η επιτυχημένη εφαρμογή της σύμβασης εξαρτάται σε σημαντικό βαθμό από την ορθή ερμηνεία των όρων της και την ορθή αξιολόγηση των περιστάσεων της κάθε υπόθεσης. Προκειμένου να υπάρξει κάποια εγγύηση για την αποτελεσματικότητά της θα πρέπει να επιδιωχθεί η προσαρμογή στα νέα δεδομένα. Οι διαμάχες στην ερμηνεία και εφαρμογή των όρων της θεωρούνται ως ένα από τα πιο δύσκολα θέματα που αντιμετωπίζει τα οποία επηρεάζουν το συμφέρον του παιδιού. Υπάρχει μια σαφής έλλειψη κατευθυντήριων γραμμών οι οποίες θα βοηθήσουν τα δικαστήρια στη λήψη αποφάσεων στις υποθέσεις που περιφέρονται γύρω από τα θέματα αυτά. Σε κάθε μία από αυτές τις έννοιες η ερμηνεία και εφαρμογή τους γίνονται με διαφορετικό τρόπο. Θα πρέπει, επομένως, να επιδιωχθεί μία κοινή προσέγγισή τους ώστε να αποφευχθεί η ποικιλομορφία στις αποφάσεις των δικαστηρίων και να αποτραπεί η έκθεση των παιδιών στον κίνδυνο της λάθος ερμηνείας των δικαστών.

Και ενώ η Σύμβαση της Χάγης έχει επαινεθεί ως μία διεθνής συνθήκη που έχει αντέξει στη δοκιμασία του χρόνου οι διεθνείς απαγωγές παιδιών παραμένουν πραγματικό πρόβλημα. Πρέπει πάντως να τονιστεί ότι παρόλο που η σύμβαση αποτελεί ένα πολύ χρήσιμο νομικό εργαλείο για την επιδίωξη της επιστροφής του απαχθέντος παιδιού καλό θα ήταν οι γονείς να μη φτάνουν στο σημείο της απαγωγής των ίδιων τους των παιδιών.

"I would only add that in a situation in which it is necessary to consider operating the machinery of the Convention, some psychological harm to the child is inherent, whether the child is or is not returned[163]."

Lord Donaldson,
Baron Donaldson of Lymington

[163] C. v. C. (Minor: Abduction: Rights of Custody Abroad) [1989] 1 WLR 654.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική

- Αναστασία Γραμματικάκη – Αλεξίου, Η Διεθνής Απαγωγή Παιδιών Κατά τη Σύμβαση της Χάγης του 1980, Σάκκουλας, Θεσσαλονίκη, 1996.
- Αναστασία Γραμματικάκη – Αλεξίου / Ζωή Παπασιώπη – Πασιά / Βασιλακάκης Ευάγγελος, Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο, Σάκκουλας, εκδ. δ', Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2010.
- Σπυρίδων Βλ. Βρέλλης, Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο, Νομική Βιβλιοθήκη, εκδ. γ΄, Αθήνα, 2008.

Ξενόγλωσση

- American International Law Cases, Oxford University Press, Volume 6, Fourth Series, 2010.
- Carlos Esplugues Mota / Louis Marquis, New Developments in Civil and Commercial Mediation: Global Comparative Perspectives, Springer, 2015.
- Charles R. Swindoll, The Strong Family, Zondervan Publishing House, 1994.
- Etienne G. Krug / Linda L. Dahlberg / James A. Mercy / Anthony B. Zwi / Rafael Lozano, World report on violence and health, World Health Organization, Geneva, 2002.
- Elisa Pérez-Vera, Explanatory Report, Acts and Documents of the Fourteenth Session (1980), tome III, Child abduction, 1982.
- Frances Burton, Family Law, Routledge, 2012.
- Gregg Herman, 101+ Practical Solutions for the Family Lawyer: Sensible answers to Common Problems, American Bar Association, Section of Family Law, 2nd ed., 2003.
- Jaap Doek / Hans Van Loon / Paul Vlaardingerbroek, Children on the Move: How to Implement Their Rights to Family Life, Martinus Hidjoff Publishers, 1996.
- Jeff Atkinson, Symposium: Divorcing the multi-national family, Oklahoma Law Review, Volume 63, Number 4, 2011.

- John O' Brien, Conflict of Laws, Cavendish Publishing Limited, London – Sydney, Second Edition, 1999.
- Jonathan Herring, Family Law: A Very Short Introduction, Oxford University Press, 2014.
- Klaus J. Hopt / Felix Steffek, Mediation: Principles and Regulation in Comparative Perspective, Oxford University Press, 2013.
- Linda J. Silberman, Hague International Child Abduction Convention: A Progress Report, Law and Contemporary Problems, Volume 57, Number 3, 1994.
- Marian Roberts, A-Z of Mediation, Palgrave Macmillan, 2014.
- Marian Roberts, Mediation in Family Disputes: Principles of Practice, Ashgate, Fourth Edition, 2014.
- Mark E. Sullivan, The Military Divorce Handbook: A Practical Guide to Representing Military Personnel and Their Families, American Bar Association, Section of Family Law, 2006.
- Nigel Lowe, Some moot points on the 1980 Hague Abduction Convention, Victoria University of Wellington Law Review, Volume 46, Issue 3, 2015.
- Rhona Schuz, The Hague Child Abduction Convention: A Critical Analysis, Hart Publishing, 2013.
- Rob George, The Journal of Social Welfare & Family Law, Volume 36, Number 3, 2014.
- Sharon Detrick, A Commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child, Martinus Nijhoff Publishers, 1999.
- Taryn Lindhorst / Jeffrey L. Edleson, Battered Women, Their Children, and International Law: The Unintended Consequences of the Hague Child Abduction Convention, Northeastern University Press, Boston, 2012.
- Ved Kumari / Susan L. Brooks, Creative Child Advocacy: Global Perspectives, Sage Publications, 2004.

Διαδικτυακές Πηγές

- Aguirre Zarraga v. Pelz (C-491/10 PPU) http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=83464&pageIndex=0&doclang=en&mode=req&dir=&occ=first%E2%88%82=1&cid=1507910.
- Asvesta v. Petroutsas, 2010 U.S. Dist. LEXIS 47872 (N.D. Cal., Apr. 19, 2010) http://www.missingkids.org/en_US/HagueLitigationGuide/Asvesta.pdf.
- Blaga v. Romania (Application No 54443/10) http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-145223.
- C. v. C. (Minor: Abduction: Rights of Custody Abroad) [1989] 1 WLR 654 https://assets.hcch.net/incadat/fullcase/0034.htm.
- Delvoye v. Lee, 329 F.3d 330 (3rd Cir. 2003) https://assets.hcch.net/incadat/fullcase/0529.htm.
- Eskinazi and Chelouche v. Turkey (Application No 14600/05) http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-77416.
- In the matter of A (Children) (AP) [2013] UKSC 60 http://www.familylawweek.co.uk/site.aspx?i=ed116607.
- Mercredi v. Chaffe (Case C-497/10, PPU) http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=83470&pageIndex=0&doclang=en&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=10480
- Nunez-Escudero v. Tice-Menley, 58 F.3d 374 (8th Cir. 1995) https://assets.hcch.net/incadat/fullcase/0098.htm.
- Raw et autres c. France (Requête No 10131/11) http://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-116955.
- Re J. (A Minor) (Abduction: Custody Rights) [1990] 2 AC 562, [1990] 2 All ER 961, [1990] 2 FLR 450, sub nom C. v. S. (A Minor) (Abduction) https://assets.hcch.net/incadat/fullcase/0002.htm.
- Re J.S. (Private International Adoption) [2000] 2 FLR 638 https://assets.hcch.net/incadat/fullcase/0479.htm.
- Re LC (Children) (International Abduction: Child's Objections to Return) [2014] UKSC 1, [2014] 2 W.L.R. 124 https://www.supremecourt.uk/decided-cases/docs/UKSC_2013_0221_Judgment.pdf.

- Re M. (Children) (Abduction: Rights of Custody) [2007] UKHL 55 [2008] 1 AC 1288 http://www.publications.parliament.uk/pa/ld200708/ldjudgmt/jd071205/inrem.pdf.
- W. and B. v. H. (Child Abduction: Surrogacy) [2002] 1 FLR 1008 https://assets.hcch.net/incadat/fullcase/0470.htm.
- Αίτηση υπ' αρ. 1/12 (Αίτηση ημερ. 8.3.2013), Υπουργού Δικαιοσύνης και Δημοσίας Τάξεως (ως Κεντρική Αρχή με βάση το νόμο 11(III)/1994, ύστερα από εξουσιοδότηση της Zahide Suleyman) v. Ξενοφών Κώστα Ιωάννου http://www.cylaw.org/cgi-bin/open.pl?file=/apofaseised/oik/2013/3320130057.htm.
- Αίτηση υπ' αρ. 1/12, Υπουργού Δικαιοσύνης και Δημοσίας Τάξεως (ως Κεντρική Αρχή με βάση το νόμο 11(III)/1994, ύστερα από εξουσιοδότηση της Zahide Suleyman) v. Ξενοφών Κώστα Ιωάννου http://www.cylaw.org/cgi-bin/open.pl?file=/apofaseised/oik/2013/3320130067.htm.
- Αίτηση υπ' αρ. 123/2007, Υπουργού Δικαιοσύνης και Δημοσίας Τάξεως (ως Κεντρική Αρχή με βάση το νόμο 11(III)/1994, ύστερα από εξουσιοδότηση της Ulrika Palmqvist) v. Χάρη Φασαρία http://www.cylaw.org/cgi-bin/open.pl?file=/apofaseised/oik/2008/3320080638.htm.
- Αίτηση υπ' αρ. 197/07, Υπουργού Δικαιοσύνης και Δημόσιας Τάξης (ως Κεντρική Αρχή με βάση το νόμο 11(III)/1994, ύστερα από εξουσιοδότηση της Λάνας Νικολάου) v. Νικολάου Νικολάου http://www.cylaw.org/cgi-bin/open.pl?file=/apofaseised/oik/2008/3320080637.htm.
- Αίτηση υπ' αρ. 7/12, Υπουργού Δικαιοσύνης και Δημόσιας Τάξης (ως Κεντρική Αρχή με βάση το νόμο 11(III)/1994, ύστερα από εξουσιοδότηση του Βασίλη Σταυρίδη) v. Νίκη Αλεξάνδρου http://www.cylaw.org/cgi-bin/open.pl?file=/apofaseised/oik/2012/2320120390.htm.

- Αίτηση υπ' αρ. 9/15, Υπουργού Δικαιοσύνης και Δημοσίας Τάξεως (ως Κεντρική Αρχή με βάση το νόμο 11(III)/1994, ύστερα από εξουσιοδότηση του Pierce Cox) v. Cynthia Najjar Cox http://www.cylaw.org/cgi-bin/open.pl?file=/apofaseised/oik/2016/2320160034.htm.
- Εκλογική αίτηση υπ' αρ. 1/2002 (Αρ. 2), Μιχάλη Στυλιανού – Κόρακα v. Αγαθάγγελου (Άγγελου) Γεωργίου, κ.α. http://www.cylaw.org/cgi-bin/open.pl?file=/apofaseis/aad/meros_1/2004/rep/2004_1_1935.htm.
- Επίσημη ιστοσελίδα βάσης δεδομένων για τη Διεθνή Απαγωγή Παιδιών της Συνδιάσκεψης της Χάγης για το Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο http://www.incadat.com/index.cfm.
- Επίσημη ιστοσελίδα της Unicef http://www.unicef.org/.
- Επίσημη ιστοσελίδα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (Δελτίο Τύπου) http://europa.eu/rapid/press-release_IP-11-1582_el.htm.
- Επίσημη ιστοσελίδα της Συνδιάσκεψης της Χάγης για το Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο https://www.hcch.net/en/home.
- Επίσημη ιστοσελίδα του Reunite International Child Abduction Centre http://www.reunite.org/.
- Επίσημη ιστοσελίδα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου http://www.europarl.europa.eu/.
- Επίσημη ιστοσελίδα του ιδρύματος Nelson Mandela Children's Fund https://www.nelsonmandela.org/.
- Επίσημη ιστοσελίδα του κυπριακού Υπουργείου Δικαιοσύνης και Δημοσίας Τάξεως http://www.mjpo.gov.cy/mjpo/mjpo.nsf/index_gr/index_gr?OpenDocument.
- Έφεση υπ' αρ. 15/2010, Μαρία-Άννα Christofil v. Υπουργού Δικαιοσύνης και Δημοσίας Τάξεως (ως Κεντρική Αρχή με βάση το νόμο 11(III)/1994, ύστερα από εξουσιοδότηση του Peter Christofil) http://www.cylaw.org/cgi-bin/open.pl?file=/apofaseis/aad/meros_1/2010/rep/2010_1_0655.htm.

- Έφεση υπ' αρ. 152 (Αρ. 1), Ιωάννης Σάββα v. Υπουργού Δικαιοσύνης και Δημοσίας Τάξεως (ως Κεντρική Αρχή με βάση το νόμο 11(III)/1994, ύστερα από εξουσιοδότηση της Χριστίνας Σάββα) http://www.cylaw.org/cgi-bin/open.pl?file=/apofaseis/aad/meros_1/2002/rep/2002_1_0195.htm.
- Έφεση υπ' αρ. 152 (Αρ. 2), Ιωάννης Σάββα v. Υπουργού Δικαιοσύνης και Δημοσίας Τάξεως (ως Κεντρική Αρχή με βάση το νόμο 11(III)/1994, ύστερα από εξουσιοδότηση της Χριστίνας Σάββα) http://www.cylaw.org/cgi-bin/open.pl?file=/apofaseis/aad/meros_1/2002/rep/2002_1_1228.htm.
- Έφεση υπ' αρ. 18/2008, Χάρης Φασαρίας v. Υπουργού Δικαιοσύνης και Δημοσίας Τάξεως (ως Κεντρική Αρχή με βάση το νόμο 11(III)/1994, ύστερα από εξουσιοδότηση της Ulrika Palmqvist) http://www.cylaw.org/cgi-bin/open.pl?file=/apofaseis/aad/meros_1/2008/rep/2008_1_1024.htm.
- Έφεση υπ' αρ. 22/2008, Νικολάου Νικολάου v. Υπουργού Δικαιοσύνης και Δημοσίας Τάξεως (ως Κεντρική Αρχή με βάση το νόμο 11(III)/1994, ύστερα από εξουσιοδότηση της Λάνας Νικολάου) http://www.cylaw.org/cgi-bin/open.pl?file=/apofaseis/aad/meros_1/2008/rep/2008_1_1311.htm.
- Έφεση υπ' αρ. 33/2009, Κωνσταντίνος Γιαννόπουλος v. Μόνικας Γιαννόπουλου http://www.cylaw.org/cgi-bin/open.pl?file=/apofaseis/aad/meros_1/2010/rep/2010_1_1917.htm.
- Η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών του 1989 για τα δικαιώματα του παιδιού http://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/crc.aspx.
- Ο διαμεσολαβητής του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου για τη διεθνή απαγωγή ανηλίκων τέκνων από γονείς: Οδηγός, Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο http://www.europarl.europa.eu/pdf/mediator_children/Child_abduction_handbook_el.pdf.

- Ο Κανονισμός 2201/2003 (Βρυξέλλες ΙΙ) για τη διεθνή δικαιοδοσία και την αναγνώριση και εκτέλεση αποφάσεων σε γαμικές διαφορές και διαφορές γονικής μέριμνας http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:32003R2201&from=EL.
- Ο νόμος 2102 του 1992 http://www.ministryofjustice.gr/site/LinkClick.aspx?fileticket=J_Xx_itmAWQ%3D&tabid=132.
- Ο περί της Συμβάσεως για τις Αστικές Πτυχές της Διεθνούς Απαγωγής Παιδιών (Κυρωτικός) Νόμος του 1994 http://www.cylaw.org/nomoi/arith/1994_3_011.pdf.
- Οδηγός ορθής πρακτικής δυνάμει της Σύμβασης της Χάγης της 25ης Οκτωβρίου 1980 για τα αστικά θέματα της διεθνούς απαγωγής παιδιών: Διαμεσολάβηση, Συνδιάσκεψη της Χάγης για το Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο Μόνιμο Γραφείο, 2012 https://assets.hcch.net/upload/mediation_gr.pdf.